

Schulnachrichten

in die Zeit von 1828 bis 1860.

A. Literaturauszüge.

SCHULNACHRICHTEN.

WIADOMOŚCI SZKOLNE.

Schulnachrichten

für die Zeit von Ostern 1868 bis Ostern 1869.

A. Lehrverfassung.

Ober-Prima.

Ordinarius: der Director.

Latein. Wöchentliche Exercitien aus Süpple, Aufgaben II. oder Extemporalia. Aufsätze. 2 Std. — Lectüre: Cic. pro P. Sestio. Orator I—LX. Livius 29. 4 Std. — Horat. Carmm. III. IV. mit lateinischer Erklärung. 2 Std. Teichmüller.

Griechisch. Exercitien und mündliches Uebersetzen aus Haacke, Materialien; Extemporalien. Wiederholung der Syntax. 2 Std. — Lectüre: Plato Phaedon. 2 Std. Kubicki. — Sophocl. Oedip. Colon. Homer Ilias XVII., XX, XXII. 2 Std. Methner.

Deutsch. Correctur der Aufsätze. Uebungen im Disponiren und freien Vortrage. Goethes Tasso besprochen. Literaturgeschichte von Luther bis 1830 nach Wiederholung der älteren Zeit in Verbindung mit Lectüre aus Paulsieck, deutsches Lesebuch, II, 2. Die Hauptlehren der Logik und Psychologie. 3 Std. Methner.

Polnisch. Literaturgeschichte bis auf das Jahr 1822 nach Nehring, Kurs literatury. Freie Vorträge und Besprechung der Aufsätze. Wiederholung des Wichtigsten aus der Lautehre der polnischen Sprache. 2 Std. Kubicki.

Französisch. Plötz, Schulgrammatik, Methodischer Theil, Abschnitt IX: Concordanz des Verbs mit seinem Subject, Casus der Verben, Infinitiv und Conjunction. Andere Abschnitte wiederholt. Mündliches Uebersetzen aus demselben Buche. Exercitien (aus Plötz) und Extemporalien. Lectüre: Capefigue, Charlemagne. 2 Std. Kubicki.

Hebräisch. Grammatik: Verba contracta, quiescentia, vom Nomen u. den Partikeln; Syntax des Nomen, Pronomen und Verbum nach W. Gesenius, hebräische Grammatik. Uebersetzt wurden 7 Psalmen David's und I Buch Sam. XVII. 2 Std. X. Ołyński.

Religionslehre: a) *evangelisch:* Die Briefe St. Pauli an die Corinther aus dem Grundtexte erklärt. — Einleitung in die Heilige Schrift A. und N. T. nach Schneiders Lehrbuch von § 1—§ 111. 2 Std. Repetition der früher gelernten Kirchenlieder. Fliess.

b) *katholisch:* Die Dogmenlehre der kath. Kirche nach Dr. Martin's Lehrbuch der kath. Religion für höhere Lehranstalten. 2 Std. X. Ołyński.

Geschichte u. Geographie. Geschichte der neueren Zeit mit besonderer Rücksicht auf die Kultur der Deutschen, Engländer u. Franzosen. Repetitionen verschiedener Abschnitte besonders der alten und Brandenburgisch-Preussischen Geschichte durch freie Vorträge der Schüler, nach Pütz Grundriss. 2 Std. Wiederholung der Geographie Europas unter Berücksichtigung der Kolonisation und des internationalen Verkehrs nach v. Seydlitz, Schulgeographie. 1 Std. — Müller.

Mathematik. Wiederholung des gesamten Gebietes der Elementar-Mathematik und Uebung im Auflösen der verschiedensten Aufgaben im Bereich derselben. 4 Std. v. Kozłowski.

Physik. Die Hauptsätze der Mechanik. Die Lehren vom Magnetismus, von der Elektricität und von der Wärme. 2 Std. v. Kozłowski.

Wiadomości szkólne

od Wielkiej nocy 1868 do Wielkiej nocy 1869.

A. Rozkład nauk.

Klasa pierwsza wyższa.

Ordynariusz: dyrektor.

Język łaciński. Tygodniowe exercycya z zadań Süpflego II, lub extemporalia. Wypracowania. 2 godz. — Czytano Cic. pro P. Sestio. Orator I—LX. Liv. XXIX. 4 godz. — Horacego Carmina ks. III i IV z objaśnieniem w języku łacińskim. 2 godz. Teichmüller.

Język grecki. Exercycya i ustne tłumaczenie (z Haackego Materyałów); extemporalia. Powtóżenie składni. 2 godz. — Czytano: Platona, Phaedona. 2 godz. Kubicki. — Sophocl. Oedip. Colon. Hom. Iliad. XVII, XX, XXII. 2 godz. Methner.

Język niemiecki. Rozbiór wypracowań. Ćwiczenia w dyspozycyach i wolnych wykładach. Objasniano Góthego Tasso. Historya literatury od Lutra aż do r. 1830, po powtóżeniu czasów dawnejzych w związku z czytaniem wyjmów z Paulsieka, Deutsches Lesebuch, II, 2. Główne działy z logiki i psychologii. 3 godz. Methner.

Język polski. Historya literatury polskiej aż do roku 1822, podług Nehringa, kurs literatury. Wolne wykłady i rozbiór wypracowań. Powtóżono co najważniejsze z głosowni języka polskiego. 2 godz. Kubicki.

Język francuski. Podług Plötza gramatyki szkolnej: część metodyczna, rozdz. IX, o zgodzie słowa z podmiotem, o przypadkach przy słowie, o trybie bezokolicznym i o spójniku. Powtóżenie innych rozdziałów. Tłomaczono ustnie z téże książki. Exercycya (z Plötza) i extemporalia. 1 godz. — Czytano: Capefigue, Charlemagne. 1 godz. Kubicki.

Język hebrajski. Gramatyka: o słowach ściąganych i słabych, o imieniu i partykułach, składnia imienia, zaimka i słowa podług gramatyki W. Geseniusza. 1 godz. — Tłomaczono 7 Psalmów Dawida i I. ks. króla (Sam.) XVII rozdz. 1 godz. X. Ołyński.

Nauka religii: a) ewangelickiej: Listy św. Pawła do Koryntian objasniano z oryginału. 1 godz. Wstęp do pisma św. starego i nowego Testamentu podług książki Schneidera od § 1—111. 1 godz. Powtóżenie dawniej na pamięć uczonych pieśni kościelnych. Fliess.

b) katolickiej: Dogmatyka św. katolickiego kościoła podług Dr. Martina: Lehrbuch der kath. Religion für höhere Lehranstalten. 2 godz. X. Ołyński.

Historya i Geografia. Historya czasów nowszych z szczególniem uwzględnieniem oświaty niemieckiej, angielskiej i francuskiej. Powtarzanie różnych oddziałów, szczególniej starożytnej i brandenburisko-pruskiej historyi w wolnych wykładach mianych przez uczniów, podług W. Pütza: Grundriss. 2 godz. — Z geografii powtóżono o Europie z uwzględnieniem kolonizacji i międzynarodowych stosunków podług Seydlitzsa szkolnej geografii. 1 godz. Müller.

Matematyka. Powtóżenie całego działu elementarnej matematyki i ćwiczenia w rozwiązywaniu najrozmaitszych zadań z tego zakresu. 4 godz. Kozłowski.

Fizyka. Główne zasady mechaniki. Nauka o magnetyzmie, elektryczności i cieple. 2 godz. Kozłowski.

Zeichnen. (Bei facultativer Theilnahme combinirt mit Unter I. II. Ob. III. Unt. III. A. B.) Es wurden Landschaften, Köpfe, Figuren, Thiere mit Blei, schwarzer Kreide und zwei Kreiden — nach Vorlagen und Gyps — meist Grossformat gezeichnet. 2 Std. Krzyminiewski.

Gesang. (Erste Abtheilung: I und II.) Das Wichtigste aus der Theorie der Musik. — Vierstimmige Lieder, Hymnen und Motetten für Männerchor. 1 Std. Kopitsch.

Unter-Prima.

Ordinarius: Oberlehrer Dr. Teichmüller.

Latein. Exercitien aus Süpfle und Extemporalia. Aufsätze. 2 Std. — Lectüre: Cic. pro Sestio. Brutus mit Auswahl. Livius XXIX, 1—30. 4 Std. — Horat. Carmm. III, IV. mit lateinischer Erklärung und Einzelnes aus den Satiren u. Episteln. Stündliches Memoriren. 2 Std. Teichmüller.

Griechisch. Exercitien, Extemporalien und mündliches Uebersetzen ins Griechische. 2 Std. — Lectüre: Plato, Apologie und Gorgias I—XXXV. 4 Std. Teichmüller. Sophocles Oedip. Col. Hom. Ilias, XVI, XVII, XXIII, XXIV, zum Theil privatim. 2 Std. Methner.

Deutsch. Correctur der Aufsätze. Uebungen im freien Vortrage. Erklärende Lectüre aus Paulsiek II, 2; prosaische Stücke und einige Aventiuren der Nibelungen. Göthe Iphigenie, Schiller Wallenstein besprochen. Literaturgeschichte von 1500 bis Klopstock nach Wiederholung der älteren Zeit. Wiederholung des Wichtigsten aus der Geschichte und Lautlehre der deutschen Sprache. Das Haupt-sächlichste aus der Psychologie und Logik. 3 Std. Methner.

Polnisch. Literaturgeschichte bis auf das Jahr 1621 nach Nehring, Kurs literary. Freie Vorträge und Besprechung der Aufsätze. 2 Std. Kubicki.

Französisch. Plötz, Schulgrammatik, Methodischer Theil, Abschnitt VIII. — Andere Abschnitte wiederholt. Mündliches Uebersetzen aus demselben Buche. Exercitien (aus Plötz) und Extemporalien. — Lectüre: Racine, Phédre. 2 Std. Kubicki.

Hebräisch. Combinirt mit Ober-Prima.

Religionslehre. Combinirt mit Ober-Prima.

Geschichte und Geographie. Geschichte des Mittelalters nach W. Pütz, Theil II. Repetition verschiedener Abschnitte aus der alten und Brandenburgisch-Preussischen Geschichte durch freie Vorträge der Schüler. 2 Std. — Wiederholung der Geographie der aussereuropäischen Erdtheile nach Seydlitz, Schulgeographie. 1 Std. Müller.

Mathematik. Stereometrie, Wiederholung einiger Gebiete der Planimetrie und der Trigonometrie. Die Lehre von den Reihen, Zinseszins und Rentenrechnung. Uebungen im Auflösen von Aufgaben, meistens nach Martus. 4 Std. v. Kozłowski.

Physik. Die Lehre von der Electricität und vom Lichte, begleitet von zahlreichen Experimenten. 2 Std. v. Kozłowski.

Zeichnen und Gesang. s. Ober-Prima.

Secunda.

Ordinarius: Dr. Praetorius.

Latein. Nach Ferd. Schultz gröserer lat. Gramm. §§ 319—380: die Lehre von der Bedeutung und dem Gebrauch der Tempora u. Modi. Mündliche Uebersetzung aus Süpfle, Aufgaben II. Exercitien und Extemporalien; im Winter wurde in Obersecunda auch mit Aufsätzen begonnen. 4 Std. — Lectüre im Sommer: Cic. pro Sex. Roscio Amerino, im Winter Liv. IX und X, 1—20. 4. Std. Praetorius. — Vergil Aen. III, IV. Memorirt IV v. 176—223, 314—449. Prosodie, metrische Uebungen. 2 Std. Methner.

Griechisch. Grammatik: Wiederholung der unregelmässigen Verba. Lehre vom Artikel, Pronomen und den Casus nach Enger, Elem. Gramm. §§ 65—76. 1 Std. — Lectüre: Homer: Ilias lib. I u. II. und Odyssee lib. VI. Memorirt II. lib. I v. 345—487. 2 Std. — Xenoph. Anab. lib. II. Herodot lib. VII. c. 1—44. 2 Std. — Im Sommer wöchentlich ein Extemporale; im Winter alle 14 Tage ein Extemporale und Uebersetzen aus Haacke Mat. zu gr. Ex. 1 Std. — 6 Std. Martin.

Rysunki. (Uczniowie wyższych klas (I, II, wyż. III, niż. III. A. B.) biorący udział w lekcjach rys. pracowali wspólnie.) Rysowano krajobrazy, głowy, figury, grupy, zwierzęta — ołówkiem, kredą, najczęściej w wielkim formacie — podług wzorów lub gipsu. 2 godz. Krzyminewski.

Śpiewy. (Oddział pierwszy: I i II.) Co najważniejszego z teori muzyki. Śpiewano na cztery męskie głosy pieśni, hymny i motety. 1 godz. Kopitsch.

Klasa pierwsza niższa.

Ordynariusz: nauczyciel wyższy Dr. Teichmüller.

Język łaciński. Exercycya z Sūpflego i extemporalia. Wypracowania. 2 godz. — Czytano: Ciceron pro Sestio, Brutusa z wyborem. Liwiusza XXIX, 1—30. 4 godz. — Horacego Carmina III, IV z objaśnieniem w języku łacińskim i niejedno z satyr i listów. Co lekcją uczeno się na pamięć. 2 godz. Teichmüller.

Język grecki. Exercycya i extemporalia, ustne tłumaczenie na język grecki. 2 godz. Czytano: Platona Apologią i Gorgiasza I—XXXV. 4 godz. Teichmüller. — Sophocl. Oedip. Col. Hom. Iliad. XVI, XVII, XXIII, XXIV, po części prywatnie. 2 godz. Methner.

Język niemiecki. Rozbiór wypracowań. Ćwiczenia w wolnych wykładach. Czytano z dodawaniem objaśnień z Paulsiekia II. 2: kawałki prozą i niektóre kawałki z Nibelungów. Objasniano Göethego Iphigenię, Schillera Wallensteina. Historya literatury od r. 1500 do Klopstocka z powtórzeniem dawniejszych czasów. Powtórzono co najważniejsze z historyi i głosowni niemieckiego języka. Główne rzeczy z psychologii i logiki. 3 godz. Methner.

Język polski. Historya literatury do r. 1621 podług Nehringa, kurs literatury. Wolne wykłady i rozbior wypracowań. 2 godz. Kubicki.

Język francuski. Podług Ploetza gramatyki szkolnej, część metodyczna, rozdz. VIII. Inne rozdziały powtórzono. Ustne tłumaczenie z tej samej książki. Exercycya z Ploetza i Exttemporalia. — Czytano: Racina Phèdre. 2 godz. Kubicki.

Język hebrajski. W połączeniu z wyższym oddziałem.

Nauka religii. W połączeniu z wyższym oddziałem.

Historya i Geografia. Historya wieków średnich podług W. Pütza część II. Powtarzanie różnych oddziałów starożytnej i brandenburisko-pruskiej historyi w wolnych wykładach mianych przez uczniów. 2 godz. — Powtórzono geografią pozaeuropejskich części ziemi podług Seydlitza szkolnej geografii. 1 godz. — Müller.

Matematyka. Stereometrya, powtórzenie niektórych działów planimetrii i trygonometrii. Nauka o szeregach, o procencie od procentu i rachunki rentowe. Ćwiczenia w rozwiązywaniu zadań, głównie podług zbioru Martusa. 4 godz. Kozłowski.

Fizyka. Nauka o elektryczności i o świetle z licznymi eksperimentami. 2 godz. Kozłowski.

Rysunki i Śpiewy. Zob. oddział wyższy.

Klasa druga.

Ordynariusz: Dr. Praetorius.

Język łaciński: Podług F. Schultza większej gramatyki §§ 319—380: nauka o znaczeniu i użyciu czasów i trybów. Ustnie tłumaczono z Sūpflego zadań II. Exercycya i extemporalia; w zimie oddział wyższy robił także wypracowania. 4 godz. — Czytano w lecie: Ciceron pro S. Roscio Amerino, w zimie Liwiusza IX i X, 1—20. 4 godz. Praetorius. — Wergilego Aen. III, IV. Na pamięć uczeno się IV w. 176—223. 314—449. Prozodya z ćwiczeniami metrycznymi. 2 godziny. Methner.

Język grecki. Gramatyka: powtórzenie słów niregularnych; nauka o artykule, zaimku i przypadkach podług Engera elem. gram. §§ 65—76. 1 godz. — Czytano: Homera Iliadę I i II. Odyss. VI; na pamięć II. I, 345—487. 2 godz. Xenof. Anab. II. Herod. VII. c. 1—44. 2 godz. W lecie tygodniowo extemporalne, w zimie co dwa tygodnie; tłumaczono z Haackego Materyałów. 1 godz. — 6 godz. Martin.

Deutsch. Lectüre u. Besprechung von prosaischen u. poetischen Stücken aus Hopf u. Paulsieck, Lesebuch für Prima u. Secunda, mit gelegentlichen Mittheilungen aus der Lit.-Gesch., das Wichtigste der mittelh. Grammatik in Verbindung mit der Lectüre des Anfangs des Nibelungenliedes. Correctur u. Besprechung der Aufsätze. Uebungen im freien Vortrage selbständiger Arbeiten. 2 Std. Praetorius.

Polnisch. Polnische Abtheilung: Nauka prozy nach Rymarkiewicz; dabei Lectüre des Konrad Wallenrod von A. Mickiewicz und passender Stücke aus Cegielski, Wzory poezyi. Correktur und Besprechung der 4wöchentlichen freien Aufsätze, Anleitung zur Anfertigung derselben, Uebungen im mündlichen Vortrage und Declamationsübungen. Deutsche Abtheilung: Die Lehre vom Verbum, die wichtigsten syntaktischen Regeln nach Wolinski und Schönke von § 54 an. Schriftliche und mündliche Uebersetzung der in den angeführten §§ enthaltenen Uebungsstücke. Monatlich ein Exercitium und ein Extemporale. 2 Std. Müller.

Französisch. Nach Plötz Schulgramm. Abschnitt IV. Formenlehre des Subst. u. Adjectivs u. Abschn. VI. Lehre von dem Gebrauche der Tempora u. Modi. Exercitien u. Extemporalien. Lectüre von Plötz, Lectures choisies. 2 Std. Praetorius.

Hebräisch. Gramm. nach W. Gesenius, die Formenlehre bis zu den Verbis contractis. Uebersetzt wurden aus W. Gesenius Lesebuch I Mos. c. I. 4. auch einige Stellen memorirt. 2 Std. X. Ołyński.

Religionslehre: a) *katholisch:* Die Liturgik der kath. Kirche nach eigener Bearbeitung des Lehrers. 2 Std. X. Ołyński.— b) *evangelisch:* combinirt mit Ober- u. Unter-Prima.

Geschichte und Geographie. Griechische Geschichte nach W. Pütz Thl. I. 2 Std. — *Geographie:* Specielle Geographie Alt-Griechenlands und der mit den Griechen in Beziehung getretenen Völker und Länder. 1 Std. — 3 Std. Müller.

Mathematik. Wöchentlich 2 Std. Geometrie und zwar zunächst eine eingehende Wiederholung der Planimetrie mit Hinzufügung einiger wichtiger Lehrsätze aus der sogenannten neueren Geometrie, dann die ebene Trigonometrie, neu für den unteren, als Repetition für den oberen Cursus. 2 Std. Algebra: Wiederholung der Lehre von Potenz und Wurzelgrössen, dann die Logarithmen und die Gleichungen 1. und 2. Grades mit einer und mehreren Unbekannten. Uebung im Auflösen verschiedener Aufgaben. — 4 Std. v. Kozłowski.

Physik. Die allgemeinen Eigenschaften der Materie. Lehre vom Magnetismus und der Elektricität mit Experimenten. 1 Std. v. Kozłowski.

Zeichnen und Gesang. s. Ober-Prima.

Ober-Tertia.

Ordinarius: Dr. Kubicki.

Latein. Die Lehre vom Gebrauche der Tempora und Modi nach F. Schultz kl. lat. Sprachlehre § 239—291. Mündliches und schriftliches Uebersetzen der einschlagenden Stücke aus F. Schulz, Aufgabensammlung. Exercitien und Extemporalien. 4 Std. — Lectüre: Caesar, de bello civ. I. c. 50—87. II. III. c. 1—10. mit Retroversion. 4 Std. — Ovid. Metamorph. VII. 1—353. 490—660. VIII. 157—259. Memorirt VII. 1—120. 159—353. 517—551. Prosodie und Metrik nach F. Schulz. Das Wichtigste aus der Mythologie. 2 Std. — 10 Std. Kubicki.

Griechisch. Wiederholung der Lehre vom regelmässigen Verbum, so wie der Verba auf μι; sodann zum Abschluss der gesammten Formenlehre die anomalen Verben und das Wichtigste von der Wortbildung. Dazu mündliches u. schriftliches Uebersetzen aus Spiess Uebungsbuch; außerdem alle 14 Tage ein Extemporale. Xenophons Anabas. lib. II. 4 Std. Röder.—Homer Od. I. II. Memorirt Od. II. 1—260. Epische Formenlehre nach Enger. 2 Std. Bonstedt.*)

Deutsch. Correctur der Aufsätze. Declamationsübungen u. mündliche Vorträge nach privatum angefertigten Auszügen gelesener Werke. Uebersicht über die Gattungen der Poesie und Prosa im Anschluss an die Lectüre aus Hopf und Paulsieck, deutsches Lesebuch für Tertia. 2 Std. Bonstedt.

Polnisch. Polnische Abtheilung: Małecki's Grammatik vom § 376 an bis zu Ende. Uebungen in kleineren Vorträgen. Gelesen und erklärt Wiesław von Brodziński und Kościelisko von Gosz-

*.) Bis zum Eintreten desselben — nach den Sommerferien 1868 — mussten die ihm zugewiesenen Stunden von den übrigen Lehrern vertreten werden.

Język niemiecki. Czytano i rozbierano prozaiczne i poetyczne ustępy z Hopfa i Paulsieka książki do czytania dla prymy i sekundy, przy sposobności robiono wzmiąki odnoszące się do literatury; główne rzeczy z tak nazwanej mittelhochdeutsche Grammatik w połączeniu z czytaniem początku Nibelungów. Rozbiór wypracowań. Ćwiczenia w wolnych wykładach samodzielnie opracowanych. 2 godz. Praetorius.

Język polski. Oddział polski: Nauka prozy podług Rymarkiewicza, czytano Mickiewicza Konrada Wallenroda i stósowne ustępy z Cegielskiego Wzorów poezji. Rozbiór czterotygodniowych wypracowań; podawano skazówki do opracowania zadań. Ćwiczenia w wolnych wykładach i deklamacje. — Oddział niemiecki: Nauka o słowie, najważniejsze reguły syntaktyczne podług Wolińskiego i Schönke od § 54. Tłomaczenie ustne i piśmienne kawałków zawartych w przytoczonych §§. Co miesiąc exercycum i extempore. 2 godz. Müller.

Język francuski. Podług Ploetza szkolnej gramatyki. Rozdz. IV. Nauka o czasach i trybach. Exercycya i Exttemporalia. — Czytano z Ploetza Lectures choisies. 2 godz. Praetorius.

Język hebrajski. Gramatyka podług W. Geseniusza. Nauka o głoskach i częściach mowy aż do słów ściąganych 1 godz. Tłomaczono z W. Geseniusza „Lesebuch“ I ks. Mojż. I i IV rozdz. i niektórych miejsc na pamięć się uczone. 1 godz. X. Ołyński.

Nauka religii. a) katolickiej: Nauka o obrzędach kościoła katolickiego i roku kościelnym podług własnego wypracowania. 2 godz. X. Ołyński. b) ewangelickiej: w połączeniu z kl. I. wyż. i niż.

Historya i Geografia. Historya grecka podług W. Pütza I. 2 godz. Szczegółowa geografia starożytnej Grecji jako też krajów i ludów, które weszły w stosunki z grekami. 1 godz. — 3 godz. Müller.

Matematyka. Geometrya, gruntowne powtórzenie Planimetryi z dodaniem kilku ważnych twierdzeń z tak nazwanej nowej geometryi. Trygonometrya na nowo dla niższego oddziału, z powtórzeniem dla wyższego. — Algebra. Powtórzono o potęgach i pierwiastkach — następnie wzięto logarytmy, równania 1 i 2 stopnia z jedną i kilkoma nieznajomemi. Ćwiczenia w rozwiązywaniu zadań. 4 godz. Kozłowski.

Fizyka. Ogólne przymioty materyi. Nauka o magnetyzmie i elektryczności z eksperimentami 1 godz. Kozłowski.

Rysunki i Śpiewy zob. kl. I. wyż.

Klasa trzecia wyższa.

Ordynariusz: Dr. Kubicki.

Język łaciński. Nauka o użyciu czasów i trybów podług F. Schultza mniejszej łac. gram. § 239—291. Ustne i piśmienne tłumaczenia odpowiednich kawałków ze zadań F. Szultz. Exercycya i exttemporalia. 4 godz. — Czytano: Caesara de bello civ. I. c. 50—87. II. III c. 1—10. z retrowersją. 4 godz. Owidiusza Metamorph. VII, 1—353. 490—660. VIII, 157—259. Na pamięć VII. 1—120. 159—353. 517—551. Prozodya i metryka podług gram. mniej. Schultza. Główne rzeczy z Mytologii. 2 godz. — 10 godz. Kubicki.

Język grecki. Powtórzono naukę o słowie regularnym; słowa na μι i słowa nieforemne. Główne rzeczy z nauki o formacji wyrazów. Ustne i piśmienne tłumaczeno z zadań Spiessa. Co dwa tygodnie exttempore. — Czytano Xenof. Anab. II. 4 godz. Roeder. — Homera Odys. I. II. Na pamięć Odys. II, 1—260. Etymologia dialekta epicznego podług Engera. 2 godz. Bonstedt.*

Język niemiecki. Korekta wypracowań. Ćwiczenia w deklamowaniu i ustne wykłady wedle sporządzonych prywatnie wyciągów z dzieł czytanych. Pogląd na rodzaje poezji i prozy w związku z czytaniem w książce Hopfa i Paulsieka na Tercyą. 2 godz. Bonstedt.

Język polski. Oddział polski: Gramatyka Małeckiego od § 376 do końca. Ćwiczenia w wolnych wykładach. Czytano i objaśniano „Wiesława“ Brodzińskiego i Kościelisko Goszczyńskiego.

*) Aż do nadejścia tegoż — po wielkich wakacjach 1868 — musieli inni nauczyciele przejąć lekcje, które jemu później przekazane zostały.

czyński. Correctur 3wöchentlicher Aufsätze. — Deutsche Abtheilung: Formenlehre nach Woliński und Schönke, Elementarbuch: Präpositionen, Pronomina, Zahlwörter, Conjugation der regelm. und unregelm. Verba, Uebersetzen der damit verbundenen Lesestücke. Alle 3 Wochen ein Exercitium oder Extemporale. 2 Std. Paczkowski.

Französisch. Nach Plötz, Schulgramm. Abschn. I, II, III: Orthographische Eigenthümlichkeiten einiger regelmässigen Verba, die unregelmässigen Verba und Gebrauch der Hilfsverba. Exercitien und Extemporalien. Lectüre aus Plötz, Lect. choisies. 2 Std. Praetorius.

Religionslehre: a) *evangelisch*: Erklärung des Evang. St. Lucae nach der Luth. Bibelübersetzung. 1 Std. Erklärung des III, IV u. V. Hauptstückes von Luthers kleinem Katechismus nach Lisco's Lehrbuch von No. 232—263. 8 Kirchenlieder memorirt. 1. Std. Fliess. — b) *katholisch*: Von den Kirchengeboten, von der Sünde und der Tugend, von den Sakramenten und dem Gebete, nach X. J. Deharbe's römisch-katholischem Katechismus, übersetzt von X. E. Likowski. 2 Std. X. Ołyński.

Geschichte und Geographie. Neuere Zeit vom Anfang des 16. Jahrhunderts bis 1648 im Sommersemester; im Wintersemester die Brandenburgisch-preussische Geschichte und die Geschichte der übrigen Staaten Europas bis 1815 nach Dielitz Grundriss der Weltgeschichte u. L. Hahn's Leitfaden. 2 Std. — Geographie von Süd- u. Westeuropa u. des preussischen Staates nach v. Seydlitz's Schulgeographie. 1 Std. — Martin.

Mathematik. Geometrie: Die Aehnlichkeit der Figuren, Vergleichung und Messung des Flächeninhalts geradliniger Figuren, Uebungen in der Lösung geometrischer Constructionsaufgaben. — Arithmetik: Lehre von den Potenzen und Wurzeln, Gleichungen vom ersten Grade mit einer Unbekannten. Nach Mehler, Elementar-Mathematik. 3 Std. Paczkowski.

Naturkunde. Im Sommer Zoologie, im Winter mathematische Geographie. 2 Std. Paczkowski.

Zeichnen. s. Ober-Prima.

Gesang. (Zweite Abtheilung: Ob. III, Unt. III. A. B.) Die Dynamik. Vierstimmige Gesänge für gemischten Chor aus dem 2. Heft des Sängerhains von Erk und Greif. 1 Std. Kopitsch.

Unter-Tertia.

Ordinarius von Coetus A: Roeder, von Coetus B: Polster.

Latein. Wiederholung und Vervollständigung der Casus-Lehre, alsdann die Lehre vom Gebrauche der Tempora und Modi nach F. Schultz's kleiner lat. Sprachlehre, im Ganzen von § 189 bis § 265. Dazu Uebungen im mündl. Uebersetzen aus F. Schultz's Aufgabensammlung. Wöchentl. Extemporalien oder Exercitien. 5 Std. Lectüre: Caesar de bello gallico lib. I—III. 3 Std. Ovid Metamorph. ausgewählte Stücke, zum Theil auch memorirt. In Coetus A: Roeder, B: Polster.

Griechisch. Repetition und Vervollständigung des Pensums von Quarta und die Verba auf μ. Unregelmässigkeiten in der Stamm- und Tempus-Bildung der Verba im Anschluss an die Lectüre. Dazu mündliches und schriftliches Uebersetzen aus Spiess Uebungsbuch, Extemporalien und Exercitien. 4 Std. Lectüre: Coet. A. Xenophons Anabasis lib. I. Coet. B. lib. I, c. 1—3. Einige Abschnitte wurden auswendig gelernt. 2 Std. In Coetus A: Roeder, B: Bonstedt.

Deutsch. Anleitung zur Anfertigung von Aufsätzen und Besprechung derselben. Wiederholung von einzelnen Abschnitten aus der Satzlehre. Lectüre und Erläuterung von Gedichten, namentlich von Schillerschen Balladen aus dem Lesebuch von Hopf und Paulsiek. Uebungen im Erzählen und Declamiren. 2 Std. In Coetus A: Matern, B: Bonstedt.

Polnisch. a) Schüler polnischer Abkunft aus beiden Coeten: Die Lehre vom Verbum nach Małecki's Grammatik. Memoriren passender Gedichte, Lesen aus Rymarkiewicz, Wzory Prozy Theil III. Correctur 3wöchentlicher Aufsätze. — b) Schüler deutscher Abkunft aus beiden Coeten, wie Ober-Tertia. 2 Std. Paczkowski.

Französisch. Wiederholung des Pensums von Quarta. Hierauf Plötz Elementargr. Lect. 70 bis zu Ende. Exercitien u. Extemporalien. 2 Std. Coetus A: Paczkowski, B: Praetorius.

Religionslehre, combinirt mit Ober-Tertia.

Geschichte und Geographie. Geschichte des Mittelalters. Geographie von Deutschland in seiner neuen Gestaltung nach Seydlitz's Schulgeographie. Anleitung zum Kartenziehen. 3 Std. Coetus A: Praetorius, B: Bonstedt.

Korekta trzytygodniowych wypracowań. Oddział niemiecki: Etymologia podług Wolińskiego i Schoenke książki elementarnej: Przymki, zaimki, liczebniki, konjugacja słów regularnych i nieregularnych. Tłomaczono należące do tego kawałki. Co trzy tygodnie exercycy whole i extemporalia. 2 godz. Paczkowski.

Język francuski. Podług Ploetza szkolnej gram. Rozdział I, II, III. Ortograficzne właściwości niektórych słów nieregularnych; słowa nieregularne i o użyciu słów posłówczych. Exercycy whole i Exttemporalia. Czytano Ploetza Lectures choisis. 2 godz. Praetorius.

Nauka religii. a) *ewangelickiej:* Objasniano ewangelię ś. Łukasza podług tłumaczenia Lutra. 1 godz. Rozbierano III, IV i V artykuł Luterskiego małego katechizmu podług książki podręcznej p. Lisco, od num. 232—263. Na pamięć 8 pieśni kościelnych. 1 godz. Fliess. b) *katolickiej:* O przykazaniach kościelnych, o grzechu i cnotie, o Sakramentach i modlitwie podług katechizmu rzymsko katolickiego X. J. Deharbe, przekładu X. E. Likowskiego. 2 godz. X. Ołyński.

Historya i Geografia. W lecie czasy nowsze od początku XVI wieku do 1648, w zimie brandenbursko-pruska historya i pozostałych krajów Europy aż do r. 1815 podług Dielitza Grundriss der Weltgeschichte i L. Hahna podręcznej książki. 2 godz. Geografia południowej i zachodniej Europy, potem państwa pruskiego podług Seydlitza szkolnej geografii. 1 godz. Martin.

Matematyka. Geometrya: Podobieństwo figur. Porównanie i rozmierzanie powierzchni figur prostokreślonych. Ćwiczenia w rozwiązywaniu geometrycznych zadań konstrukcyjnych. — Arytmetyka: O potęgach, pierwiastkach i równaniach pierwszego stopnia z jedną nieznajomą podług Mehlera element matematyki. 3 godz. Paczkowski.

Historya naturalna. W lecie zoologia, w zimie geografia matematyczna. 2 godz. Paczkowski.

Rysunki. Patrz kl. I. wyż.

Śpiewy. (Oddział drugi: wyż. III. niż. III. A. B.) Dynamika, Śpiewy na 4 głosy z chórem mieszany podług 2 zeszytu śpiewnika „Saengerhein von Erk und Grefe.“ 1 godz. Kopitsch.

Klasa trzecia niższa.

Ordynariusz oddziału A: Roeder, oddziału B: Polster.

Język łaciński. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o przypadkach, potem o czasach i trybach podług F. Schultza mniej. gram. łacińskiej, w ogóle § 189—265. Ćwiczenia w ustném tłumaczeniu na łacinę z niemieckich zadań F. Schultza. Co tydzień extemporalia lub exercycy whole. 5 godz. — Czytano Caes. de bello gall. I—III. 3 godz. — Owidiusza Metamorph. V, 1—235. 346—571. VI, 246—312. VII, 1—349. 517—660. 2 godz. Niektórych ustępów uczyono się na pamięć. W oddziale A: Roeder; w oddziale B: Polster.

Język grecki. Powtórzenie i uzupełnienie zadania kl. IV. Słowa na μ. O nieforennościach źródłosłowowych i czasowych przy słowach w związku z czytaniem. Ustne i piśmienne tłumaczenie z zadań Spiessa. Exttemporalia i Exercycy whole. 4 godz. — Czytano: Xenof. Anab. w oddziale A: ks. I. c. 1—4, niektóre ustępy na pamięć. 2 godz. Roeder, — w oddziale B: ks. I, c. 1—3. 2 godz. Bonstedt.

Język niemiecki. Skazówki do robienia wypracowań i rozbiór tychże. Powtórzenie niektórych rozdziałów z nauki o zdaniu. Czytano i rozbierano poezje, mianowicie ballady Schillera w książce Hopfa i Paulsieka. Ćwiczenia w opowiadaniu i deklamowaniu. 2 godz. w oddziale A: Matern, w oddziale B: Bonstedt.

Język polski. a) dla uczniów polskiego pochodzenia z obydwóch oddziałów: Nauka o słowie podług Małeckiego gramatyki. Deklamacye. Czytanie z Rymarkiewicza Wzorów prozy, część III. Rozbiór i korekta trzytygodniowych wypracowań. b) dla uczniów niemieckiego pochodzenia z obydwóch oddziałów, jak w kl. III. wyższej. 2 godz. Paczkowski.

Język francuski. Powtórzone kurs klasy czwartej, potem podług Ploetza elementarnej gramatyki od lekcji 70 do końca. Exercycy whole i Exttemporalia. 2 godz. W oddziale A: Paczkowski, w oddziale B: Praetorius.

Nauka religii w połączeniu z kl. III. wyższą.

Historya i Geografia. Wieki średnie. Geografia Niemiec nowo ukształtowanych podług Seydlitza szkolnej geografii. Rysowano karty geograficzne. 3 godz. w oddziale A: Praetorius.—B: Bonstedt.

Mathematik. Wiederholung des früheren Pensums. Geometrie: Von den Vierecken und Polygonaen, der Gleichheit gradliniger Figuren, die Lehre vom Kreise, nach Mehler, Elem.-Mathematik. Im Anschluss daran Uebungen in der Lösung von Constructionsaufgaben. Arithmetik: Buchstaberechnung bis zur Division von Polynomien. Wurzelausziehung. 3 Std. In beiden Coeten Matern.

Naturkunde. Zoologie nach Schillings kleiner Naturgeschichte; im Winter das Wichtigste aus der Krystallographie und Mineralogie. 2 Std. In beiden Coeten Matern.

Zeichnen s. Ober-Prima. **Gesang** s. Ober-Tertia.

Quarta.

Ordinarius: Oberlehrer Dr. Müller.

Latein. Grammatik: Wiederholung des Pensums von V. Congruenz- und Casuslehre nach Ferd. Schultz kl. lat. Sprachlehre von § 189—236. Aus dessen Aufgabensammlung aus dem Deutschen ins Lateinische übersetzt No. 1—112. Wöchentlich ein Exercitium oder Extemporale. 5 Std. Lectüre us Weller, lat. Lesebuch aus Livius, Pag. 70—110, stündliches Memoriren eines Theils des Ueber- setzten. 3 Std. Poetische Lectüre aus Kock's Anthologie, besonders Fabeln von Phaedrus, ausserdem Einzelnes aus Ovid. Das Wichtigste aus der Prosodie und Metrik. 2 Std.—10 Std. Müller.

Griechisch. Formenlehre bis zu den Verbis auf *μι* (nach Engers Elementargrammatik). Uebersetzt wurde aus Spiess Uebungsbuch Cursus I u. II. Wöchentliche Exercitien oder Extemporalien. 6 Std. Polster.

Deutsch. Formenlehre und das Wichtigste von der Satzlehre und Interpunktionsmeist im Anschluss an die Lectüre und die schriftlichen Arbeiten. Lectüre von prosaischen u. poetischen Stücken aus dem Lesebuch von Hopf und Paulsiek, Th. III. Uebungen im Erzählen und Declamiren. Kleinere Aufsätze und Dictate. 2 Std. Matern.

Polnisch. a) Polnische Abtheilung: Formenlehre bis zur Conjugation, das Wichtigste aus der Satzlehre, Lehre von der Interpunktions- und Orthographie nach Małecki's kl. Grammatik. Lesen; Wiedererzählen gelesener Stücke und Declamationsübungen aus Rymarkiewicz Wzory prozy I, Be- sprechung der 3wöchentlichen Ausarbeitungen. b) Deutsche Abtheilung: Die Declination der Hauptwörter und die einfache Conjugation nach Woliński und Schönke; mündliche u. schriftliche Uebungen. Alle 14 Tage ein Exercitium oder Extemporale. 2 Std. Müller.

Französisch. Wiederholung des Pensums der Quinta. Grammatik nach Plötz Elementarbuch Lect. 40—73. Dazu alle 14 Tage eine schriftl. Uebung, Extemporalien und Exercitien. 2 Std. Röder.

Religionslehre: a) *katholisch*: Von dem Glauben und den Zehn Geboten nach dem römisch-katholischen Katechismus von X. J. Deharbe, übersetzt von X. E. Likowski. 2 Std. X. Ołyński.— b) *evangelisch*: Auswendiglernen der Biblischen Bücher des A. u. N. T. und Uebungen im Aufschlagen derselben. Biblische Geschichte vom Einzuge des Volkes Israel in das gelobte Land bis Christi Geburt. Geographie von Palästina. 1 Std. Erklärung des I. u. III. Hauptstückes von Luthers kleinem Katechismus nach Liscos Lehrbüch. 1 Std. 8 Kirchenlieder memorirt. Fliess.

Geschichte und Geographie. Geschichte der Griechen bis zu den Nachfolgern Alexanders. Geschichte der Römer bis zum Tode des Augustus. Alte Geographie von Griechenland u. Italien; neuere Geographie von Asien, Afrika, Amerika, Australien. Uebungen im Kartzeichnen. 3 Std. Polster.

Mathematik. Arithmetik: Wiederholung der Rechnung mit Decimalbrüchen; die Proportionen und zahlreiche Aufgaben über Bruchrechnung, Dreisatz, Vielsatz u. Zinsrechnung. Geometrie: Anschauungsübungen und Erläuterung der Grundsätze. Lehre von den Parallelen und von der Congruenz der Dreiecke. Die Eigenschaften der Parallelogramme und die einfachsten Constructionsaufgaben. 3 Std. Matern.

Zeichnen nach Holzkörpern. Hauptregeln der Perspective. Landschaftszeichen, Baumschlag, Figuren- und Kopfzeichnen in Conturen und schattirt. 2 Std. Krzyminiewski.

Gesang. (Dritte Abtheilung: IV und ein Theil der V.) Das Dur- und Moll-Geschlecht. Intervalle. Rhythmische Uebungen. Zweistimmige Lieder nach Noten aus dem Liederkranz von Erk u. Greef. 2 Std. Kopitsch.

Matematyka. Powtórzenie poprzedniego kursu. Geometrya: o czworobokach i wielobokach, o równości prostokreślnych figur, o kole, podług elementarnej matematyki Mehlera. Przy tem ćwiczeno się zarazem w rozwiązywaniu geometrycznych zadań konstrukcyjnych. Arytmetyka: rachunki literowe aż do dzielenia wielowyrzami. Wyciąganie pierwiastków. 3 godz. w obydwóch oddziałach Matern.

Historya naturalna. Zoologia podług Schillinga małej historyi natur., w zimie najważniejsze rzeczy z krystalografii i mineralogii. 2 godz. W obydwóch oddziałach Matern.

Rysunki. Patrz kl. I. wyż. — *Śpiewy.* Patrz kl. III. wyż.

Klasa czwarta.

Ordynariusz: wyższy nauczyciel Dr. Müller.

Język łaciński. Gramatyka: Powtórzenie kursu kwinty. Składnia zgody i przypadków podług F. Schultza mał. łac. gram. od § 189—236. — Z zadań jego tłumaczono z niemieckiego na język łaciński num. 1—112. Tygodniowo exercycum albo extemporale. 5 godz. Na język niemiecki tłumaczono Wellera wyciągi z Liwiusza strona 70—110, niektórych ustępów uczyono się na pamięć. 3 godz. Czytano też wiersze z Antologii Kocka, szczególnie bajki Phaedrusa i wyjątki z Owidiusza. Co najważniejszego z prozodi i metryki. 2 godz. — 10 godz. Müller.

Język grecki. Etymologia aż do słów na μι, podług Engera elementarnej gramatyki. Tłomaczono z zadań Spiessa kurs I i II. Tygodniowo exercycya lub extemporalia. 6 godz. Polster.

Język niemiecki. Etymologia i główne rzeczy z nauki o zdaniu i interpunkcji w połączeniu z czytaniem i ćwiczeniami piśmiennymi. Czytano ustupy prozą i wierszem z Wypisów Hopfa i Paulsieka, część III. Ćwiczenia w opowiadaniu i deklamowaniu. Małe wypracowania i dyktaty. 2 godz. Matern.

Język polski. a) dla uczniów pochodzenia polskiego: Etymologia aż do konjugacji, główne rzeczy z nauki o zdaniu, nauka o interpunkcji i ortografii podług Małeckiego małej gramatyki. Czytanie, opowiadanie czytanych ustępów z Rymarkiewicza Wzorów I. Deklamacye. Rozbiór trzytygodniowych wypracowań. b) dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Deklinacye rzeczowników i konjugacja regularna podług Wolińskiego i Schoenke, ćwiczenia ustne i piśmienne. Co 2 tygodnie exercycum lub extemporale. 2 godz. Müller.

Język francuski. Powtórzenie kursu kwinty. Gramatyka podług Ploetza elementarnej książki, lekcia 40—73. Co 2 tygodnie ćwiczenia piśmienne, exercycya i extemporalia. 2 godz. Roeder.

Nauka religii. a) katolickiej: O wierze i 10 przykazaniach bożych podług katechizmu rzymsko-katolickiego X. J. Deharbe, przekładu X. E. Likowskiego. 2 godz. X. Ołyński. — b) ewangelickiej: Uczyono się na pamięć ksiąg biblijnych starego i nowego Testamentu i ćwiczeno się w szukaniu miejsc biblijnych. Historya biblijna od zajęcia ziemi obiecanej aż do narodzenia Chrystusa. Geografia Palestyny. 1 godz. — Objasiano dział I i III małego luterskiego katechizmu podług książki p. Lisco. 2 godz. Nauczono się 8 pieśni kościelnych na pamięć. Fliess.

Historya i Geografia. Historya grecka aż do następców Alexandra. Historya rzymska aż do śmierci Augusta. Geografia starożytnej Grecji i Italii; geografia nowsza Azji, Afryki, Ameryki, Australii. Ćwiczeno się w rysowaniu kart geograficznych. 3 godz. Polster.

Matematyka. Arytmetyka: Powtórzone rachunki z ułamkami dziesiętnymi. Nauka o proporcjach, zadania z ułamkami, reguła trzech i spółki, o procentach. — Geometrya: Pierwsze pojęcia geometryczne, objaśnianie twierdzeń. Nauka o liniach równoległych, o przystawaniu trójkątów, o własnościach równoległoboków i najprostsze konstrukcje. 3 godz. Matern.

Rysunki. Ćwiczenia podług ustawionych brył z drzewa. Główne zasady perspektywy. Rysowano krajobrazy, figury, głowy podług wzorów — w zarysie i wypełnione. 2 godz. Krzymiński.

Śpiewy. (Trzeci oddział: IV i część kl. V.) Skale Dur i Moll. O interwalach. Ćwiczenia rytmiczne. Śpiewano z nut pieśni na 2 głosy ze śpiewnika p. Erk i Greef. 2 godz. Kopitsch.

Quinta.

Ordinarius: Dr. Martin.

Latein. Nach Wiederholung und Erweiterung des Pensums der Sexta die 4 Conjugationen ansführlich, die periphrastische Conjugation, die unregelmässigen Verba, das Adverbium, die Präpositionen, das Wichtigste von den Conjunctionen und dem Accus. c. Inf. nach F. Schultz kleiner lat. Sprachlehre. Uebersetzung aus F. Schultz Uebungsbuch für die unteren Klassen, von § 1 bis § 117. Wöchentlich ein Extempore oder ein Exercitium. 10 Std. Martin.

Deutsch: a) Schüler deutscher Abkunft: Das Wichtigste vom einfachen Satze und der Interpunction, kleinere Aufsätze nach gegebener Anweisung, Dictate. Uebungen im Lesen und Erzählen (mit besonderer Berücksichtigung der Sagen des klassischen Alterthums). Declamationsübungen. 3 Std. Bonstedt. — b) Schüler polnischer Abkunft: Die schwache und starke Declination, die Declination der Adjectiva, die Comparation, die Zahlwörter, die Pronomina, die starke und schwache Conjugation, Memoriren der starken Verba, die Lehre vom einfachen Satze nach Jerzykowski, Mała gramatyka. Dazu Uebungen im Lesen, Uebersetzen, Erzählen und Declamiren nach Ławicki, Wypisy. Orthographische Uebungen. 3 Std. Martin.

Polnisch. a) Schütler polnischer Abkunft: Gelesen aus Rymarkiewicz Wzory I, das Gelesene besprochen und nacherzählt. Einige feste Regeln der Grammatik. Denkübungen, Dictandoschreiben und Declamiren. 3 Std. v. Kozłowski. — b) Schüler deutscher Abkunft: Uebungen in der Aussprache, Lesen, Uebersetzen, grammatische Uebungen nach Woliński und Schönke, bis Lect. 21. Alle 8 Tage eine schriftliche Arbeit. 3 Std. Krzymiński.

Französisch. Aussprache, Declination, Conjugation von avoir und être, auch in fragender und verneinender Form; das pronom possessif, relatif, interrogatif, Plötz Elementarbuch Lect. 1—40; alle (8, später alle) 14 Tage ein Extempore oder Exercitium. 3 Std. Bonstedt.

Religionslehre: a) *evangelisch*: Bibl. Geschichte des Alten Testaments nach Zahn. Memoriren der 2 ersten Hauptstücke des Luth. Katechismus, ausgewählter Bibelstellen und einiger Kirchenlieder. Erklärung der christlichen Feste und der Einrichtung des Kirchenjahres. 3 Std. Praetorius. b) *katholisch*: Bibl. Geschichte des Neuen Testaments nach X. A. Tyc „Dzieje Starego i Nowego Przymierza“. Katechismus: I. Haupttheil vom Glauben, nach dem Katechismus von X. W. Lewandowski. 3 Std. X. Ołyński.

Geographie. Allgemeine geogr. Vorbegriffe. Im Allgemeinem von Asien, Africa, Australien, America, von Europa speciell. 2 Std. Krzymiński.

Rechnen. Die 4 Species mit gewöhnlichen Brüchen und Anfänge der Decimalbrüche; Kopfrechnen. Beispiele und Aufgaben aus Brenneke's Rechenbuch I. Abthl. 2 Theil. 3 Std. Schulz.

Kalligraphie. Im ersten Halbjahr nach Vorschrift an der Tafel, im zweiten nach lithogr. Vorschriften. 2 Std. Krzymiński.

Zeichnen. Gebrauch des Lineals, Zirkels etc. Zeichnen nach Holzfiguren und nach Vorlagen (Haus-Wirtschaftsgeräte etc. Blätter, Blumen, Thiere, Gesichtsteile u. s. w.) ausgeführt in Conturen, mit Blei. Geübtere Zeichner machten Versuche in leichten Schattirungen. 2 Std. Krzymiński.

Gesang s. IV und VI.

Sexta.

Ordinarius: Dr. Paczkowski.

Latein. Formenlehre nach der kl. lat. Grammatik von Ferd. Schultz bis zu dem unregelmässigen Verbum; Uebersetzung der dazu gehörigen Stücke aus dem Uebungsbuche von F. Schultz. Alle acht Tage ein Exercitium oder Extempore. 8 Std. Paczkowski. — Einübung der Formen und Memoriren von Vocabeln aus dem Uebungsbuche von Schultz. 2 Std. Matern.

Deutsch: a) Schüler deutscher Abkunft: Formenlehre bis zur starken Conjugation; die Lehre vom einfachen Satze und das Einfachste von der Interpunction. Wöchentliche Dictate und Schreibübungen. Uebungen im Lesen u. Wiedererzählen (Hopf u. Paulsiek, Lesebuch für Sexta) mit besonderer Berücksichtigung der Sagen des klassischen Alterthums. Memoriren u. Declamiren von Gedich-

Klasa piąta.

Ordynariusz: Dr. Martin.

Język łaciński. Powtórzono i uzupełniono pensum sexty, cztery konjugacye gruntownie, konjugacya omówiona, słowa nieregularne, przysłówki, przyimki, najważniejsze spójniki, accus. c. infin. podług F. Schultza mał. gram. łac. Tłomaczono z tegoż zadań dla klas niższych od § 1—§ 117. Co tydzień exercycyum lub extemporale. 10 godz. Martin.

Język niemiecki. a) Dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Główne rzeczy o zdaniu prostem i interpunkcji, małe ćwiczenia piśmienne wedle danych skazówek, dyktaty. Ćwiczenia w czytaniu i opowiadaniu z szczególnym uwzględnieniem podań klasycznej starożytności. Deklamacye. 3 godz. Bonstedt. — b) Dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Słaba i mocna deklinacja, deklinacja przymiotników, stopniowanie, liczebniki, zaimki, konjugacya słaba i mocna, słowa mocne na pamięć, nauka o zdaniu pojedyńczem podług Jerzykowskiego małej gramatyki. Prócz tego ćwiczenia w czytaniu, tłumaczeniu, opowiadaniu i deklamowaniu podług Wypisów Ławickiego. Ćwiczenia ortograficzne. 3 godz. Martin.

Język polski. a) Dla uczniów pochodzenia polskiego: Czytano z Rymarkiewicza Wzorów I. rozbiór tegoż samego i opowiadanie. Niektóre reguły gramatyczne. Ćwiczenia umysłowe, dyktando i deklamacye. 3 godz. Kozłowski. b) Dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Ćwiczenia w wymawianiu, czytaniu, tłumaczenie, gramatyka podług Wolińskiego i Schoenke, lekcja 1—21. Co tydzień ćwiczenie piśmienne. 3 godz. Krzymiński.

Język francuski. Wymawianie, deklinacye, konjugacye słów avoir i être, także w formie pytająccej i przeczącej; zaimki dzierzawcze, względne, pytające, podług Ploetza książki elementarnej lekcja 1—40; co tydzień — później co 2 tygodnie — extemporale lub exercycyum. 3 godz. Bonstedt.

Nauka religii. a) ewangelickiej: Historia biblijna Starego Testamentu podług Zahna. Na pamięć uczyono się dwóch pierwszych działów luterskiego katechizmu, wybranych miejsc biblijnych i kilku pieśni kościelnych. Objaśnianie świąt chrześcijańskich i kościelnego roku. 3 godz. Praetorius. b) katolickiej: Historia biblijna Nowego Testamentu podług X. A. Tyca „Dzieje Starego i Nowego Przymierza.“ 2 godz. Katedry: część I o Wierze, podług Katechizmu X. W. Lewandowskiego. 1 godz. X. Ołyński.

Geografia. Ogólne pojęcia geograficzne. W ogólności o Azji, Afryce, Australii, Ameryce, w szczególności o Europie. 2 godz. Krzymiński.

Rachunki. Cztery działania główne z ułamkami zwyczajnymi i początek ułamków dziesiętnych, rachunki pamięciowe, przykłady i zadania z „Brenneckego Rechenbuch“ I Abth. 2 Theil. 3 godz. Schulz.

Kaligrafia. W pierwszym półroczu podług wzorów pisanych na tablicy szkolnej, w drugim podług wzorów litograficznych. 2 godz. Krzymiński.

Rysunki. Wprawianie się w używaniu linii, cyrkla i t. d. Rysowano podług figur z drzewa i podług wzorów (sprzęty domowe, gospodarcze i t. d., liście, kwiaty, zwierzęta, części twarzy i t. d.) w konturach ołówkiem. Biegliści uczniowie robili próby w łatwem cieniowaniu. 3 godz. Krzymiński.

Śpiewy zob. kl. IV i VI.

Klasa szósta.

Ordynariusz: Dr. Paczkowski.

Język łaciński. Etymologia podług małej łac. gram. F. Schultza aż do słów nieregularnych i tłumaczenie odpowiednich kawałków z zadań F. Schultza. Co tydzień Exercycyum lub Extemporale. 8 godz. Paczkowski. Ćwiczenia we formach i uczenie się wokabułu podług książki do tłumaczenia. 2 godz. Matern.

Język niemiecki. a) Dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Etymologia do mocnej konjugacyi; nauka o zdaniu pojedyńczem i najprostsze zasady interpunkcji. Tygodniowe dyktaty i ćwiczenia piśmienne. Czytanie i opowiadanie podług książki Hopfa i Paulsieka na sextę, z szczególnym uwzględnieniem podań klasycznej starożytności. Ćwiczenia pamięciowe i deklamacye. 3 godz. Matern.

ten. 3 Std. Matern. — b) Schüler polnischer Abkunft: Uebungen im Lesen, Uebersetzen, Nacherzählen, Declamiren nach Ławicki's Wypisy do tłumaczenia. Grammatische Uebungen. Wöchentlich eine schriftliche Arbeit — ein Dictat oder eine Ueersetzung. 3 Std. Krzyminiewski.

Polnisch: a) Schüler polnischer Abkunft: Lesen, Besprechungen u. Nacherzählen aus Rymarkiewicz Wzory I. Grammatische Uebungen u. wöchentlich eine schriftliche Arbeit nach einem Dictat oder nach gegebener Disposition, in erzählender oder beschreibender Form. Declamationen, auch nach Rymarkiewicz. 3 Std. Krzyminiewski. — b) Schüler deutscher Abkunft: Uebungen in der Aussprache, Lesen, Uebersetzen, grammatische Uebungen nach Woliński u. Schönke. Alle 8 Tage eine schriftliche Arbeit. 3 Std. Schulz.

Religionslehre combinirt mit V.

Geographie. Die Hauptbegriffe der mathematischen Geographie. Europa im Allgemeinen, spezieller der preussische Staat mit besonderer Berücksichtigung der Prov. Posen. 2 Std. Paczkowski.

Rechnen. Die vier Species mit unbenannten und mit benannten Zahlen. Anfänge des Bruchrechnens. Kopfrechnen. Nach Brennecke, Rechenbuch. 4 Std. Schulz.

Kalligraphie. Strichschreiben; der Buchstabe u. seine Bestandtheile. Silben u. Wörter aus den schon bekannten Buchstaben. Fast ausschliesslich nach Vorschrift an der Tafel. 3 Std. Krzyminiewski.

Zeichnen. Grade, krumme Linien. Zusammensetzung derselben in verschiedenen Figuren. Nach Vorzeichnung an der Tafel und nach aufgestellten Holzfiguren, zuletzt auch nach Vorlagen. 2 Std. Krzyminiewski.

Gesang. (Vierte Abtheilung: VI. u. ein Theil der V.) Notenkenntniss. Der harmonische Drieklang. Die gebräuchlichsten Takt- und Tonarten. Uebungen im Treffen. Einstimmige Lieder aus dem Liederkranz von Erk und Greef. 2 Std. Kopitsch.

Turnunterricht ward im Sommer für I (combinirt), II, IV u. VI von Schulz, für Ob. III u. Unt. III A von Teichmüller, für Unt. III B und IV von dem Director in je 2 Stunden wöchentlich für jede Klasse ertheilt. Im Winter konnten wegen Mangels an einem geeigneten Locale Turnübungen nicht stattfinden.

Vorbereitungsklasse.

Religion. Biblische Geschichte des A. T., Vaterunser, Glaubensbekenntniss, die zehn Gebote; die kirchlichen Feste. 2 Std. Für die evangelischen Schüler: der Director, für die katholischen: Schulz.

Deutsch und Polnisch. I. Abthl. Lesen und Erzählen gelesener Stücke, Uebersetzen und Auswendiglernen geeigneter Erzählungen u. Gedichte aus Ławicki, Wypisy. Lehre von den Redetheilen und vom einfachen Satze. Tägliche Uebung im Abschreiben und Niederschreiben gelernter Stücke. Wöchentlich ein Dictat. — II. Abthl. Fortgesetzte Uebungen im Lesen, Nacherzählen, Memoriren kleiner Gedichte und im Uebersetzen einfacher Sätze. Vokabellernen nach Ławicki, Dodatek. Eintübung der Declinationen. Tägliche Uebung im Abschreiben. 12 Std. Schulz.

Rechnen. I. Abthl. Die vier Species mit unbenannten und benannten Zahlen; Kopfrechnen. Tägliche schriftliche Aufgaben. — II. Abthl. Die vier Species im Zahlenkreise bis 100; Kopfrechnen. Tägliche schriftliche Aufgaben. 6 Std. Schulz.

Kalligraphie. Strichschreiben. Klein- und Grossbuchstaben, Wörter und kurze Sätze nach Vorschrift auf der Klassentafel. 6 Std. Schulz.

Turnen im Sommer wöchentlich 2 Std., hauptsächlich Spiele. 2 Std. der Director.

b) Dla uczniów pochodzenia polskiego: Czytanie, opowiadanie, tłumaczenie, wiersze z Ławickiego Wypisów, Gramatyka. Co tydzień piśmienna praca, dyktat albo tłumaczenie. 3 godz. Krzyminiewski.

Język polski. a) Dla uczniów pochodzenia polskiego: Czytanie, rozbior i opowiadanie z Rymarkiewicza Wzorów I. Gramatyka. Co tydzień robili uczniowie jedną pracę piśmienną w formie powieści lub opisu podług danych skazówek. Wiersze z Rymarkiewicza. 3 godz. Krzyminiewski.
b) Dla uczniów pochodzenia niemieckiego: Ćwiczenia w wymawianiu, czytanie, tłumaczenie, gramatyka podług Wolińskiego i Schoenke. Co tydzień ćwiczenie piśmienne. 3 godz. Schulz.

Nauka religii w połączeniu z kl. V.

Geografia. Główne pojęcia matematycznej geografii. O Europie w ogólności, szczegółowy opis państwa pruskiego z szczególniejszym uwzględnieniem W. X. Poznańskiego. 2 godz. Paczkowski.

Rachunki. Cztery działania z liczbami nieoznaczonemi i oznaczonemi. Początki ułamków, rachunki pamięciowe, podług „Brenneckiego Rechenbuch.“ 4 godz. Schulz.

Kaligrafia. Linie, głoski w całości i w częściach składowych. Składanie głosek już znanych w sylaby i wyrazy. Pisano prawie wyłącznie podług wzorów pisanych na tablicy. 3 godz. Krzyminiewski.

Rysunki. Linie proste i krzywe. Składanie tychże we figury. Rysowano podług wzorów rysowanych na tablicy i podług klocków, ku końcowi także podług wzorów litograficznych, 2 godz. Krzyminiewski.

Śpiewy. (Czwarty oddział: VI i część V). Obznajmienie z nutami. Trzytonowa harmonia. Skale najzwyczajniejsze i takty. Ćwiczenia w trafianiu nut. Śpiewano pieśni na jeden głos z śpiewnika p. Erk i Greef. 2 godz. Kopitsch.

Ćwiczenia gimnastyczne. W lecie kierował niem dla kl. I (skombinowanej), II, V i VI Schulz. dla wyż. III i niż. III A. Teichmüller, dla niż. III B. i IV Dyrektor, każdy w dwóch godzinach tygodniowo. W zimie odbywać się nie mogły dla zupełnego braku stósownego na to lokalu.

Klasa przygotowawcza.

Religia. Historya biblijna Starego Testamentu. Ojcze nasz, Skład apostolski, Dziesięć przykazań boskich. Uroczystości kościelne. 2 godz. Dla uczniów ewang. Dyrektor, dla uczniów katol. Schulz.

Język niemiecki i polski. I oddział. Czytano i opowiadano czytane ustępy, tłumaczeno i uczyono się na pamięć powieści i wierszy z „Ławickiego Wypisów.“ Nauka o częściach mowy i zdaniu pojedynczem. Codzienne ćwiczenia w odpisywaniu i pisaniu ustępów, których się nauczono na pamięć. Tygodniowo jeden dyktat. — II oddział. Ćwiczenia w czytaniu, opowiadaniu, uczeniu się na pamięć krótkich wierszy i w tłumaczeniu zdań pojedynczych; uczyono się na pamięć wokabuł „z Ławickiego Dodatku.“ Deklinacyje, codziennie ćwiczenia w odpisywaniu. 12 godz. Schulz.

Rachunki. I oddział. Cztery działania liczbami nieoznaczonemi i oznaczonemi, rachunki pamięciowe. Codziennie zadania piśmienne. — II oddział. Cztery działania w zakresie liczb do 100; pamięciowe rachunki. Codziennie zadania piśmienne 6 godz. Schulz.

Kaligrafia. Pisanie kręsek, małych i wielkich głosek, wyrazów i krótkich zdań podług wzoru na tablicy napisanego. 6 godz. Schulz.

Ćwiczenia gimnastyczne w lecie: po większej części gry. 2 godz. Dyrektor.

Zu den freien Aufsätzen in Prima wurden folgende Themata gestellt:

Temata do wypracowań piśmiennych w kl. I były następujące:

A. Ober-Prima. — Kl. I wyzsza.

a) im Lateinischen — w łacinie:

Quibus rebus factum sit, ut Hannibalis bellum in Italia gestum post initia felicissima infelicem exitum habuerit. — Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. — Quae commoda percepert Romani ex bello Tarentino. — Cicero populum Romanum etiam bello victis regibus regna reddere consueisse num satis vere dixerit. — De belli Marsici causis et eventu. — Quae laudes Caesaris Augusti ab Horatio carmm. IV, 5 respiciantur. — De P. Cornelio Scipione maiore.

b) im Deutschen — w niemieckim:

Welche Vorzüge hat Europa vor den übrigen Erdtheilen? — Welche Umstände begünstigten das Aufblühen der deutschen Dichtkunst im Zeitalter der Staufischen Kaiser? — Verbindet oder trennt das Meer die Völker? — Was lernen wir aus der Geschichte? — Die Phantasie, ihr Wesen und ihre Bedeutung. — Pectus est, quod facit disertum. — Klopstocks Bedeutung für die deutsche Literaturgeschichte. — Die Lösung in der Iphigenie von Euripides im Vergleich zu der Goetheschen.

c) im Polnischen — w polskim:

Dla czego okazujemy poszanowanie wiekowi podeszłemu? — Klonowicza poetyczne zalety we Flisie. — O rozwoju godności królewskiej. — O zasługach Skargi. — Jakie okoliczności przyczyniły się do upadku Aten w wojnie Peloponeskiej? — Wyłożyć znaczenie słów Epicharma: τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰ γαθ' οἱ θεοί. (w klasie). — To samo w domu. — Epoka Sasów pod względem oświaty, literatury i obyczajów. — O najznakomitszych demagogach rzymskich.

B. Unter-Prima. — Kl. I niższa.

a) im Lateinischen — w łacinie:

Quibus rebus factum sit, ut Ciceroni in exsilium eundum esset. — Bellum cum Pyrrho gestum eximiis Romanorum virtutibus luet. — Quorum virorum opera Cicero restitutus sit. — Cicero (pro Sest. c. 26) populum Romanum etiam bello victis regibus regna reddere consueisse num satis vere dixerit. — De rebus a Romanis bello Punico secundo in Sicilia gestis. — De vita Caesaris Augusti. — De P. Cornelio Scipione Africano minore. — Horatius qualem se in Augustum praebuerit. — Quibus rebus Cicero ad scribendum Brutum dialogum adductus sit.

b) im Deutschen — w niemieckim;

Wie kommt es, dass gute Vorsätze so oft nicht ausgeführt werden? — Herodot, der Vater der Geschichte. — Kurze Darlegung des Entwicklungsganges der deutschen Sprache. — Die Bedeutung der Buchdruckerkunst. — Muth zeigte auch der Mameluk u. s. w. — Ueber die richtige Schätzung der irdischen Güter. — Ueber Klopstocks Ode: die beiden Musen. — Wie kommt es, dass oft grosse Männer erst nach ihrem Tode gerechte Anerkennung ihrer Verdienste finden? — Ende gut, Alles gut. —

c) im Polnischen — w polskim:

Żeby człowiek wielkich dokazał rzeczy, musi się wznieść nad ludzi. — W jaki mierze zasadza się poezja na naśladowaniu natury? — O zaprowadzeniu chrześcianstwa w Polsce i korzyściach, jakie przyniósł obrządek łaciński. — O Bolesławie Chrobrym. — Zbyt wolnemu ludowi sama wolność sposobi niewolę. — O Wincentym Kadłubku. — Czy słusznie mówi przysłowie: jak cię widzą, tak cię piszą? — Rozbitie okrętów Eneasza podług Wergilego (En. I. 81—207). — Wojny krzyżowe dowodem niedojrzałości politycznej ówczesnej Europy.

Aufgaben zu den Abiturienten-Arbeiten

Ostern 1869.

Lateinisch. Rerum maximarum minimas saepe causas fuisse, exemplis ex historia Graecorum et Romanorum petitis demonstretur.

Deutsch. Vieles wünscht sich der Mensch und doch bedarf er nur wenig.

Polnisch. Historyczne znaczenie śródziemnego morza.

Temata do wypracowań dla abituentów

na Wielkanoc 1869.

- I. Wenn man das erste Glied einer geometrischen Reihe mit dem dritten multiplicirt und vom Producte 1892 subtrahirt, so erhält man das zweite Glied. Wenn man aber das erste mit dem zweiten multiplicirt und vom Producte das dritte subtrahirt, so entsteht 308. Wie heisst die Reihe?
- II. Zwischen den Schenken eines Winkels soll durch einen gegebenen Punkt eine Strecke so gelegt werden, dass das Rechteck aus ihren dadurch entstandenen beiden Segmenten einem gegebenen Rechtecke gleich ist.
- III. In einem geraden Kegel, dessen Radius der Grundfläche $r = 4'$, dessen Seite $s = 14'$ ist, ist eine Kugel eingeschrieben. Wie gross ist ihr Radius und wie gross der Berührungsreich?

IV. *Mathematik.*

$$\sqrt[2]{\left\{ \frac{1}{2} \sqrt{\frac{1}{40} \sqrt[3]{20}} \cdot \sqrt[3]{0,6 + \frac{70895}{(3\sqrt[4]{6})^8}} \right\}} = ?$$

B. Verfügungen der vorgesetzten Behörden von allgemeinerem Interesse.

1868. 21. Juni. Hinweisung auf die Militair-Ersatz-Instruction für den Norddeutschen Bund vom 26. März 1868. Zur Erlangung der Berechtigung zum einjährigen freiwilligen Militairdienste ist darnach für Schüler der Gymnasien und Realschulen erster Ordnung kein von der Lehrerconferenz festzustellendes Zeugniss erforderlich, welches nachweist, dass sie mindestens ein Jahr der Klasse Secunda angehört, an allen Unterrichtsgegenständen theilgenommen, sich das Pensum der Untersecunda gut angeeignet und sich gut betragen haben. (Die Anmeldung zum einjährig freiwilligen Dienste darf nicht vor vollendetem 17. Lebensjahre und muss bei Verlust des Anrechts spätestens bis zum 1. Februar des Kalenderjahres nachgesucht werden, in welchem das 20. Lebensjahr vollendet wird. Der Meldung sind ausser dem Schulzeugnisse beizufügen: ein Geburtszeugniss (Taufschein) u. ein von der Ortsbehörde legalisiertes Einwilligungsattest des Vaters resp. Vormunds.

25. Juni. Künftighin sind 332 Exemplare des Programms einzusenden.

21. Juli. Bewilligung von Zuwendungen und Gratificationen aus den Ersparnissen der Kassenverwaltung pro 1868 mit 175, resp. 770 Rthlr.

22. u. 24. August. Empfehlung von: Leeder, Wandkarte von Deutschland, und: Zacher u. a., Germanistische Handbibliothek, Zeitschrift für deutsche Philologie.

27. August. Es ist fortan gestattet den Schulschluss vor Anfang der Ferien auf den Sonnabend, den Wiederbeginn des Unterrichts aber auf den Montag zu verlegen.

19. October. Zusendung des Etats pro 1869 bis 1871.

24. November. Ein Zeugniss mit der nach dem vorgeschriebenen Formular darüber vermerk-

B. Rozporządzenia władz wyższych ogólnobochodzic mogące.

1868. 21 Czerwca. Zwrócono uwagę na wojskową poborową instrukcję dla północno-niemieckiego związku z dnia 26 Marca 1868. Dla uzyskania uprawnienia do jednorocznego dobrowolnej służby wojskowej potrzebnym jest wedle tego, aby uczniowie Gimnazjów i Szkół realnych pierwszej klasy dostawili przynajmniej z sekundy zaświadczenie, które na konferencji nauczycieli ułożone być winno i któreby wykazały, że starający się o powyższe uprawnienie przynajmniej rok jeden był w klasie drugiej, że brał udział w wszystkich wykładanych naukach, że sobie przydał dobrze kurs niższej sekundy i dobrze się sprawował. (Zglossić się do jednorocznego dobrowolnej służby nie można przed ukończeniem 17 roku, a należy się to uczynić pod utratą prawa najpóźniej do 1 Lutego kalendarzowego roku, w którym 20 rok życia się kończy. Do podania przydać trzeba oprócz świadectwa szkolnego jeszcze metrykę i legalizowane przez władzę miejscową zezwolenie ojca lub opiekuna.)

25 Czerwca. Na rzyszłość mają się przesyłać 332 exemplarze programów.

21 Lipca. Przyznanie wsparć i gratyfikacji z oszczędzeń kasowego zarządu na rok 1868 w ilości 175, resp. 770 talarów.

22. 24 Sierpnia. Polecono: Leedera, kartęścienną Niemiec, Zachera i innych podręczną bibliotekę germanistyczną, czasopismo dla niemieckiej filologii.

27 Sierpnia. Wolno odtąd ustanawiać zakończenie szkoły przed wakacjami na Sobotę, a rozpoczęcie nauk na Poniedziałek.

19 Października. Nadesłano etat na rok 1869 do 1871.

24 Listopada. Zaświadczenie z wypisanym góra wedle przepisanego formularza wyraźnym rozpo-

ten ausdrücklichen Bestimmung: Behufs der Meldung zum einjährigen freiwilligen Militärdienste, darf nur dann ausgestellt werden, wenn die Lehrerconferenz der Ansicht ist, dass die vorschriftmässigen Bedingungen dazu erfüllt sind, in allen andern Fällen aber ist dem Schüler, wenn er die Anstalt verlassen will, ein gewöhnliches Abgangszeugniss zu ertheilen.

27. November. Die in dem Etat pro 1869/71 angesetzten Gehaltserhöhungen der 6 ersten Lehrerstellen werden auch für das Jahr 1868 bewilligt.

11. December. Er wird Bericht erforderlich, ob auch die Schüler der beiden oberen Klassen als zur Theilnahme am Gesangunterrichte verpflichtet betrachtet werden, und wenn dies nicht der Fall ist, wie viel Schüler dieser Klassen an demselben theilnehmen, ob die Herbeiführung einer Verpflichtung wünschenswerth erscheint, und ob es, falls dieselbe eintritt, einer Vermehrung der für den Gesangunterricht bestimmten Stunden bedürfen würde.

1869. 14. Januar. Es ist aus Billigkeits-Rücksichten bestimmt worden, dass denjenigen jungen Leuten aus den altpreußischen Landestheilen, welche bis zum 1. October v. J. mit einem den Anforderungen des § 131 der Militair-Ersatz-Instruction vom 9. December 1858 entsprechenden Zeugnisse (über halbjährigen, erfolgreichen Besuch der Secunda) die Schule verlassen haben, bis zum Schlusse des Jahres 1868 aber wegen noch nicht vollendeten 17. Lebensjahres die Berechtigung zum einjährigen freiwilligen Militärdienst nicht nachsuchen durften, auch über den 1. Jan. 1869 hinaus der Berechtigungsschein zum einjährigen Dienste nach Massgabe der früheren Vorschriften zu ertheilen ist.

29. Januar. Empfehlung des von C. Raaz bearbeiteten photolithographischen Schulatlas.

C. Chronik der Anstalt.

Das Schuljahr begann am 21. April 1868. Als neuer Lehrer trat mit diesem Tage ein Dr. Carl Martin (geboren 1841 zu Punitz, studirte, nachdem er das Gymnasium in Lissa absolvirt, von Ostern 1862 bis 1866 Geschichte und Philologie in Berlin, hielt im Wintersemester 1867/68 die erste Hälfte seines Probejahrs an dem Pädagogium in Züllichau ab), am 1. October 1868 definitiv angestellt.

Ferner trat Anfang August 1868 der Candidate des höheren Schulamts Ernst Bonstedt sein Probejahr an der hiesigen Anstalt an.

Durch Ministerialerlass vom 7. September ward die bisherige erste ordentliche Lehrerstelle zur Oberlehrerstelle erhoben und dem Inhaber dersel-

rzädeniem: Dla zgłoszenia się do jednorocznego dobrowolnej służby wojskowej wtenczas tylko wywiać można, jeżeli konferencya nauczycieli uzna, że przepisane ku temu warunki są wykonane, w każdym innym razie należy się dać uczniowi przy opuszczaniu zakładu zwyczajne zaświadczenie odejścia.

27 Listopada. W etacie na rok 1869/71 na znaczone podwyższenia pensji pierwszych sześciu posad nauczycielskich przyzwala się już i na rok 1868.

11 Grudnia. Zadano sprawozdania, czy uczniowie dwóch wyższych klas uważają się za obowiązanych do brania udziału w nauce śpiewu, a gdyby tego nie było, ilu uczniów z tychże klas w śpiewie udział bierze, czy pożądaniem jest zaprowadzenie obowiązującego udziału i czyby w takim razie liczbę godzin dla nauki śpiewu nie należało powiększyć.

1869. 14 Stycznia. Ze względów słuszności rozporządzono, że młodzieńcom z ziemi dawniej monarchii, którzy aż do 1 Października z. r. z zaświadczenie odpowiadającym wymaganiom § 131 poborowej instrukcji wojskowej z dnia 9 Grudnia 1858 (względem półroczonego i skutecznego odwiedzania sekundy) szkołę opuścili a do końca roku 1868 z powodu nieukończonego 17 roku o uprawnienie do jednorocznego dobrowolnej służby zgłosić się nie mogli, jeszcze i po 1 Styczniku 1869 uprawniający ich do jednorocznzej służby dokument stosownie do dawnych rozporządzeń ma być udzielany.

29 Stycznia. Polecono opracowany przez C. Raaza fotolitografowany atlas szkolny.

C. Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 21. Kwietnia 1868. Jako nowy nauczyciel wstąpił z tym dniem Dr. Karol Martin (urodził się r. 1841 w Punicu, po skończeniu nauk gimnazjalnych w Lesznie słuchał od Wielkiejnocy 1862 do 1866 History i Filologii w Berlinie, pierwszą połowę roku próby odbył w zimowym półroczu 1867/68 przy pedagogium w Cylichowie), z dniem 1. Października stałe ustanowiony.

Dalej rozpoczął z początkiem Sierpnia 1868 rok próby przy tutejszym zakładzie kandydat wyższego zawodu nauczycielskiego Ernest Bonstedt.

Na mocy ministerialnego reskryptu z dnia 7 Września wyniesionem zostało do wyższego stopnia dotyczeasowe pierwsze etatowe miejsce a zajmu-

ben, Dr. E. Müller, das Praedicat „Oberlehrer“ beigelegt.

Am 1. Juli legten 24 katholische Schüler ihre erste heilige Beichte ab und empfingen das heilige Abendmahl. — Am Schlusse jedes Quartals giengen die katholischen Schüler zur heiligen Beichte und Communion. Den Herren Geistlichen, welche bei der Schülerbeichte Aushilfe leisteten, wird der verbindlichste Dank ausgesprochen.

Am 18. Mai war es der Anstalt wiederum vergönnt, an dem festlichen Empfange Seiner Königlichen Hoheit des Kronprinzen bei Seinem Besuche unserer Stadt sich zu betheiligen. Auch diesmal nahm Seine Königliche Hoheit mit hoher Huld Veranlassung Seine Theilnahme für die Interessen der Jugenderziehung und der hiesigen Anstalt gegen den unterzeichneten Director Ausdruck zu geben.

Am 26. Mai fand der gemeinsehaftliche Spaziergang aller Klassen wie jährlich nach dem Waldkruse statt.

Am 5. Juni beeehrte der Chef-Präsident der Königlichen Regierung zu Bromberg, Herr Naumann, die Anstalt mit seinem Besuche und wohnte dem Unterrichte in einigen Klassen mit freundlich wohlwollender Theilnahme bei.

Am 3. Juli ward der zweite Erinnerungstag des Sieges bei Königgrätz im Kreise der Schule begangen, wobei der Director eine die Bedeutung der grossen Thaten des Jahres 1866 hervorhebende Ansprache hielt.

Während der Sommerferien fanden wiederum für die am Orte zurückbleibenden Schüler, von denen jedoch nur c. 30 zur Theilnahme sich meldeten, täglich 2 Arbeitsstunden unter Leitung eines Lehrers statt.

Im Auftrage Seiner Excellenz des Herrn Ministers nahm am 27. August der erste Civillehrer der Kön. Central-Turnanstalt zu Berlin, Herr Dr. Euler, Einsicht von dem Stande des Turnunterrichts bei dem hiesigen Gymnasium: es wurden je 2 der 8 Klassen gleichzeitig je eine Stunde lang in den verschiedenen Übungsarten vorgeführt.

Am 24. September wohnte der Kön. Geheime Regierungsrath, Consistorial- u. Provincial-Schul-Rath, Herr Dr. th. Mehring, dem Unterrichte in einigen Klassen mehrere Stunden hindurch bei.

Eben derselbe traf mit dem Kön. Regierungsrath Herrn Koch und dem Consistorial-Rath u. Iustitiarius des Kön. Provincial-Schul-Collegiums Grafen von Unruh am 5. November hier ein, um mit den Vertretern der Stadtgemeinde die Art der jetzt nöthig werdenden Ausführung der von der letzteren übernommenen Erweiterung der Gymnasial-Localien festzustellen. Es ist nun zu hoffen, dass im laufenden Jahre dem Uebelstande abgeholfen wird, welcher für die Anstalt aus den für die

jäcum je Dr. E. Müllerowi nadano tytuł wyższego nauczyciela.

Dnia 1 Lipca odbyło 24 katolickich uczniów pierwszą spowiedź i komunię s.

Z końcem każdego kwartału przystępowali uczniowie katoliccy do Sakramentu Pokuty i Komunii s. Szanownym duchownym, którzy przy słuchaniu Spowiedzi pomocnymi byli, składa się w imieniu zakładu uprzejmie dzięki.

Dnia 18 Maja miał znowu zakład szczeście brania udziału w uroczystym powitaniu Jego Królewskiej Wysokości Xięcia Następcy Tronu z okazyj odwiedzin naszego miasta. I tym razem raczyła Jego Królewska Wysokość najłaskawię wyrazić podpisanemu dyrektorowi swoją życzliwość dla wykowania młodzieży i dla tutajszego zakładu.

Dnia 26 Maja odbyła się zwykłym sposobem jak corocznie wspólna przechadzka wszystkich klas do Jelonka.

Dnia 5 Czerwca zaszczycił prezes królewskiej Regencji w Bydgoszczy, pan Naumann, zakład swymi odwiedzinami i był przytomny na lekcjach niektórych klas z uprzejmym i łaskawym współudziałem.

Dnia 3 Lipca obchodziła szkoła uroczyste w swym gronie drugą roczną bitwy pod Królewskim grodem, przy czem dyrektor miał mowę wskazującą na znaczenie wielkich czynów roku 1866.

Poczas wielkich wakacji zatrudniano jak dawniej pod dozorem jednego z nauczycieli codziennie w 2 godzinach uczniów miejscowych, z których się jednakże tylko około 30 do udziału zgłosiło.

Z polecenia Jego Excelencyi pana Ministra przekonał się dnia 27 Sierpnia pierwszy cywilny nauczyciel król. centralnego zakładu gimnastyki w Berlinie, pan Dr. Euler o stanie gimnastycznej nauki przy tutejszym gimnazjum: wyprowadzono równocześnie po dwie z 8 klas i ewiczone w najróżniejszych sposobach.

Dnia 24 Września przytomnym był przez kilka godzin na lekcyjach niektórych klas tajny radca regencyjny, konstytorski i prowincjalny radca szkolny, pan Dr. Mehring.

Tenże sam przybył tutaj dnia 5 Listopada z król. radcą regencyjnym panem Koch i z konstytorskim radcą i justyciariuszem król. Prowincjalnej Rady Szkolnej Hr. v. Unruh, aby z reprezentantami miasta ułożyć się, w jaki sposób wykonać konieczne obecnie rozprzestrzenienie gimnazjalnego budynku, do czego się miasto było zobowiązane. Należy się tedy spodziewać, że w roku bieżącym zaradzi się niedogodności, jaka się okazała z po-

Schülerfrequenz nicht ausreichenden Räumlichkeiten hervorging und zur Benutzung des Festsaals so wie des Bibliothekzimmers als Klassenlocale genöthigt hat.

Einen ihrer Schüler, den Obertertianer Stanisław Florkowski, einen braven u. fleissigen Knaben, verlor die Anstalt durch den Tod: er starb im Juni 1868 in seiner Heimat Zólcz bei Gnesen nach längerer Krankheit.

D. Statistische Verhältnisse.

a. Frequenz.

Im Sommersemester besuchten die Anstalt 386 Schüler (darunter 77 neu aufgenommene), die Vorbereitungsklasse 22 Schüler; im Winter betrug die Gesamtzahl 345 und 34 Schüler in der Vorbereitungsklasse, nämlich:

	I. A.	I. B.	II.	III. A.	III. B.	III. C.	IV.	V.	VI.	Summa	VII.
evangelische	1	5	9	14	8	12	18	10	22	99	14 ewaniel.
katholische	5	18	26	17	20	10	29	35	31	191	18 katol.
jüdische		2	6	6	4	13	8	4	12	55	2 żydów.
zusammen	6	25	41	37	32	35	55	49	65	345	34 ogółem

Bei der am 27. Febr. c. unter dem Vorsitze des Königl. Commissarius, Herrn Geheimen Regierungs-Rathes, Dr. th. Mehring, abgehaltenen Abiturientenprüfung erhielten folgende Zöglinge der Anstalt das Zeugniß der Reife:

1. Stanisław Drzażdzyński aus Gnesen, kath. Confession, 19 Jahr alt, $5\frac{1}{2}$ Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahr in Prima, will in Posen Theologie studiren;

2. Heinrich Güthe aus Gnesen (geboren in Bromberg), evang. Confession, $20\frac{1}{2}$ Jahr alt, $5\frac{1}{2}$ Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahr in Prima, will in Berlin dem Baufache sich widmen;

2. Stanisław v. Seredyński aus Gnesen (geboren in Bzowo bei Czarnikau), kath. Confession, 18 Jahr alt, 5 Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahr in Prima, will in Greifswald Medicin studiren.

4. Ludwig Sołtysiński aus Chróstow Kr. Inowrocław, kath. Confession, $22\frac{1}{2}$ Jahr alt, $5\frac{1}{2}$ Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahr in Prima, will in Münster Theologie studiren.

b) Die Sammlungen und Unterrichtsmittel der Anstalt wurden vermehrt:

1. durch folgende Geschenke:

Von den vorgesetzten Behörden:

Programme. — Langkavel, Botanik der späteren Originalaufnahmen mit Einleitung und Erläuterungen von Const. Tischendorf, Lief. I, 3 Blätter.

Von mehreren Buchhandlungen:
Exemplare in ihrem Verlage erschienener Bücher.

Von Herrn Buchhändler J. B. Lange hier:
Ein Reliefglobus, 18" Durchmesser.

wodu niedostatecznego dla wzmagającej się liczby uczniów pomieszczenia i to w takié mierze, że sale przeznaczona dla uroczystości jako też pokój biblioteczny na klasy zamienić musiano.

Przez śmierć utracił zakład znamienitego i pilnego chłopca, ucznia wyższej Teresy Stanisława Florkowskiego; umarł on w Czerwcu 1868 w miejscu rodzinnym Zólcu pod Gnieznem po dłuższej chorobie.

D. Wiadomości statystyczne.

a. Liczba uczniów.

W półroczu latowém uczęszczało do zakładu 386 uczniów, pomiędzy nimi 77 nowo przyjętych; do szkoły przygotowawczej chodziło 22 chłopców; w zimie wynosiła liczba wszystkich 345 i 34 uczniów szkoły przygotowawczej, a mianowicie:

	I. A.	I. B.	II.	III. A.	III. B.	III. C.	IV.	V.	VI.	Summa	VII.
evangelische	1	5	9	14	8	12	18	10	22	99	14 ewaniel.
katholische	5	18	26	17	20	10	29	35	31	191	18 katol.
jüdische		2	6	6	4	13	8	4	12	55	2 żydów.
zusammen	6	25	41	37	32	35	55	49	65	345	34 ogółem

W skutek popisu dojrzałości odbytego pod przewodnictwem królewskiego komisarza, tajnego radcy rejencyjnego, pana Dr. Mehringa, uzyskali świadectwo dojrzałości następujący uczniowie zakładu:

1. Stanisław Drzażdzyński z Gniezna, katolik, ma 19 lat, był $5\frac{1}{2}$ lat uczniem zakładu, 2 lata w prymie, chce się poświęcić teologii w Poznaniu.

2. Henryk Güthe z Gniezna (rodem z Bydgoszczy), ewangelik, ma $20\frac{1}{2}$ lat, był $5\frac{1}{2}$ lat uczniem zakładu, 2 lata w prymie, chce się poświęcić budownictwu w Berlinie.

3. Stanisław Seredyński z Gniezna (rodem z Bzowa pod Czarnkowem), katolik, ma lat 18, był 5 lat uczniem zakładu, 2 lata w prymie, chce słuchać medycyny w Gryfi.

4. Ludwik Sołtysiński z Chróstowa w pow. Inowrocławskim, katolik, ma lat $22\frac{1}{2}$, był $5\frac{1}{2}$ lat uczniem zakładu, był 2 lata w prymie, chce się poświęcić teologii w Monasterze.

b) Zbiory i środki naukowe pomnożone zostały:

1. przez następujące dary:

Od władz wyższych:

Griechen. — Rabe, Aus dem heiligen Lande, Originalaufnahmen mit Einleitung und Erläuterungen von Const. Tischendorf, Lief. I, 3 Blätter.

Od kilku księgarni:

Exemplarze dzieł wysznych ich nakładem.

Od p. J. B. Langiego księgarza w miejscu: Glob wypukłej roboty w 18 calowém przecięciu.

Von Herrn Auctions-Commissarius Reimann hier:	Od p. Reimanna komisarza aukcyjnego w miejscu:
Kaspar Weinreichs Danziger Chronik, ed. Hirsch und Vossberg.	
Von Herrn Gutsbesitzer Budzyński in Kleryka: eine ausgestopfte Rohrdommel.	Od p. Budzyńskiego z Kleryki: bąk wypchany.
Von Herrn Büchsenmacher Kossowski hier: ein ausgestopfter Astur palumbarius.	Od p. Kossowskiego puszkarza w miejscu: wypchany Astur palumbarius.
Von dem Lehrercollegium:	Od Kolegium nauczycielskiego:
Zarncke, Literarisches Centralblatt 1868.	
Von dem Oberprimaner Julian Rajek:	Od prymanera wyż. Juliana Rajka:
Schiller, Wallenstein; Goethe, Iphigenie auf Tauris.	
Von dem Tertianer Eugen Profé:	Od ucznia kl. III. E. Profé:
Rauschnick, Leben Blüchers.	
Für diese der Anstalt gewordenen Geschenke wird im Namen derselben der herzlichste Dank ausgesprochen.	Za dary powyżej wymienione wyraża się imieniem zakładu najserdeczniejsze podziękowanie.
2. Angeschafft ward	2. Zakupiono
a. für die Gymnasialbibliothek:	a. dla biblioteki gimnazjalnej:
Stiehl Centralblatt 1868. — Wiese, Verordnungen u. Gesetze, II. — Schmid, Paedag. Encyclop., Forts. — Schrader, Erziehungs- und Unterrichts-Lehre. — Roth, Gymn. Paedagogik. — M. Müller, Vorles. über die Wissenschaft der Sprache. 2. — Fick, Wörterb. der indogerm. Ursprache. — Kuhn, Zeitschrift für vergleich. Sprachforschung, Bd. XVII. — Neue Jahrb. für Phil. und Paedagog. 1868. — Zeitschr. f. Gymn.-Wesen 1868. — Lange, Röm. Alterthümer. 2. — O. Jahn, Aus d. Alterthums-wissenschaft. — Neue, Formenlehre d. lat. Spr. — Handii Tursellinus, 4. — Horat, ed. Dünzter. — Tacit. Ann. ed. Draeger. — Lobeck, Pathologia graeci serm. 2. — Lobeck, Paralipomena, Rheumaticon. — Bäumlein, griech. Modi. — Classen, homer. Sprachgebrauch. — Callimachus ed. Meineke. — Herodot ed. Stein. — Poetae lyr. graec. ed. Bergk. 3. — Westphal, Philos. histor. Gramm. d. deutschen Sprache. — Grimm, deutsches Wörterbuch. — Laas, der deutsche Aufsatz. — Müllenhoff u. Scherer, Denkmäler. — Béovulf ed. Heyne. — Prawda Ruska. 2. — Morsztyn, Zb. Poezye. — Syrokoma, Przekłady poetów polsko-łacińskich. 6. — Pamiętniki Janczara Polaka. — Mosbach, Wiadomości do dziejów Polskich. — Górnicki, L. Dzieje polskie 1538—1572. — Vincentii (Kadłubka) Chronicum Polonorum. — Kochowski, panow. kr. Michała. — Lukaszewicz, Hist. szkół — 1794. 4; — Dzieje kościołów wyzn. Helweckiego: — Obraz miasta Poznania. 2. — Maigne, prononciation française. — Corneille, Théâtre. 2. — Curtius, Griech. Geschichte. 3. — Droysen, Preuss. Politik, 1. — Thijm, Karl d. Gr. — Schafarik, Slaw. Alterthümer. 2. — Roepell u. Caro, Gesch. Polens. 3. — Kloeden, Handbuch der Erdkunde. 4. — Petermann, Geogr. Mittb. 1868. — Brehm, Thierleben, Forts. — Pompper, die wicht. Formen des Thierreichs. — Helmholtz, Handb. der physiol. Optik. — Sell, Grundzüge der modernen Chemie. — Diesterweg, Popul. Himmelskunde. — Magener, Klima von Posen. — Cotta, Geologie der Gegenwart. — Lübke, Grundriss der Kunstgeschichte. — Schreiber, das technische Zeichnen. 4. — Troschel, Monatsbl. für d. Zeichenunterricht 1868. — Anding, Männergesänge. — Neue Jahrb. für d. Turnkunst. Turnzeitung 1868. — Wassmansdorf, Ordnungsübungen. — Neuer Leitfaden für den Turnunterricht. — Roth, Physiol. Anatomie für Turnlehrer.	
b. für die Schülerbibliothek:	b. dla biblioteki uczniów:
Kurz u. Paldamus, deutsche Dichter u. Pros. 4. — Traut, Bilder aus d. Leben dtsch. Dichter. — Lewes, Goethes Leben u. Schriften. 2. — Gödeke, Elf Bücher dtsch. Dichtung. 2. — Arnim u. Brentano, des Knaben Wunderhorn. 4. — Richter, Dtsch. Heldensagen. 2. — Parcival, üb. v. San Marte. — Tristan u. Isolde, v. Simrock. — Wackernagel, Edelsteine. — P. Flemming, Gedichte. — Klopstocks Oden, v. Dünzter. — Herders Cid, v. Jul. Schmidt. — Lessing, Goethe, Schiller, einzelne Werke mit Erklärung. — Schiller, Briefw. mit Körner. 4. — Matthisson, Gedichte. — Förster, Ansichten vom Niederrhein, v. Buchner. 2. — Seume, Spaziergang, v. Oesterley. — Bodemann, aus d. Leben Jung-Stillings. — Hebel's Werke. 2. — Fichte, Reden an die dtsch. Nation. — Kl. Groth, Quickborn. — Freytag, Fabier. — Zieliński, Steppen, Kirgis, üb. v. Weiss. — Milton, verl. Paradies,	

v. Eitner. — Dante, Göttl. Komödie, v. Kannegger. 2. — Calderon, Ausgew. Dramen, v. Schlegel. 2. — Freytag, Bilder aus d. Vergang. 5. — Gruppe, Vaterländ. Gedichte. — Bleibtreu, Dtsch. Kampf- u. Heldenlieder. — Berneck, Soldatenbuch. — Jäger, Gesch. der Griechen, — der Römer. — Stoll, Die Helden Griechenlands, — Rom, — Gesch. der Griechen. — Weidner, Hist. Quellenbuch zur röm. Gesch. III. — Rheinhard, Kriegsalterthümer. — Rumpel, Kleine Propylaeen. — Oppel, Land der Pyramiden. — Bock, Bau des menschl. Körpers. — Masius, Thierwelt. — Müller, Wohnungen der Thierwelt. — Humboldt, Ansichten der Natur. 2. — Andréé, Abessynien. — Schubert, Sternkunde. — Johnston, Chemische Briefe. — Hermann, Raupen- u. Schmetterlingsjäger. — Wackernagel, Naturkräfte u. Menschenarbeit. — Wagner, Hausschatz für die Jugend. — Welt der Jugend, XVI. — Niedergesäß, Prinz Eugen. — Masslieb, Peter Schöffer. — Nettelbecks Lebensbeschr. — Ferd. Schmidt, Jugendbibl. 6. — Speckter, d. gestiefelte Kater. — Mickiewicz, Konr. Wallenrod, Farys, Grażyna. — (Krasinski) Poezye. 7. — Goszczyński, Dzieła. 3. — Feliński, Dzieła. 2. — Garczyński, Gaszyński, Gosławski, Norwid, Ujejski, Poezye. — Siemieński, Portrety liter. 3. — (Bentkowski) O Dziejopis. polsk. — Brodziński, o literaturze. — Szajnocha, Jadwiga i Jagiełło. 4. — Pamiętniki, do panow. Augusta III i Stan. Aug. wyd. Wojskowski. — Pamiętniki o S. Zborowskim. — Pamiętniki Milerowe do panow. Stefana Bat. — Lipski, Wojna Chocimska. — Portofolio król. Maryi Ludw. wyd. Raczyński. 2. — Lelewel, Pojedynki w Polszcze, — Pszczoły i bartnictwo w P. — Niemcewicz, Pamiętniki. — Pamiątki p. Sew. Soplicy. — Zienkowicz, Wieczory Lacha. — Witwicki, Wieczory pielgrzyma. — Zacharjasiewicz, Na kresach. — Leszek, Parafiańszczyzna. 2. — L. S. Dwaj bracia artyści. — O. Zofia Olekiewiczówna. 3. — Stęczyński, Pieniny i Tatry. — Anna z Nabrzeża. — Biblioteka ludowa. 2. — Powrót Ulisesa do Itaki, Oblężenie Troi, z niem. Beckera, ausserdem eine Anzahl Schulbücher für die bi- — prócz tego pewną ilość książek szkolnych dla ubogich uczniów.

c. für das physicalische Kabinet:

Heronsbrunnen. Hydraulische Fontäne. Gefrierapparat. Hebelapparat. Camera lucida. Concav-convex-Spiegel. Würfel u. Platte aus Uranglas. Pulshammer. Electrisches Ei. Vier Grovesche Elemente nebst Batteriekasten u. 3 Verbindungsstücken. Blitzrohr. Rechts u. links umdrehendes Flugrad. Compass. Franklinsche Tafel. Adhäsionsplatten.

d. für den geographischen Unterricht:

v. Rappard, Karte von Palästina, Norddeutschland, Rheinhard, Gallia, Roma vetus, Athenae.

e. für den Zeichenunterricht:

Hermes, Zeichenvorlagen, 50 Hefte.

c. dla gabinetu fizyczalnego:

Od opłaty szkolnej uwolniono 10 $\frac{1}{2}$ z całej liczby uczniów i wprawdzie takich co tego potrzebowali i godnymi się okazali.

Oprócz tego uzyto prócz datków dobrowolnych od uczniów zakład opuszczających (od prymancerów Goleniewicza i Szyftera, od sekundanerów Brocka, Chrościńskiego, Gierłowskiego, Gólcza, Goleniewicza, Graupego, Preula, Seligsohna, Sikorskiego, Wolffa, razem 8 $\frac{1}{2}$ tal.) także czysty dochód z koncertu w ilości 100 $\frac{1}{2}$ tal. na wsparcia przy opłacie szkolnego dla ubogich i zasługujących na to uczniów.

Wszystkim tym, za których łaskawym i skutecznym udziałem w owym koncercie ten pocieszający rezultat osiągnięty został, wyrażam nieniem w imieniu zakładu i tych uczniów, którym z owych środków wsparcia udzielić było można, najserdeczniejsze dzięki.

Vertheilung der Unterrichtsstunden von August 1868 bis Ostern 1869.
Wykaz ogólny nauczycieli i nauk od Sierpnia 1868 do Wielkiéjnocy 1869.

Lehrer. Nauczyciele.	Ob. I.	Unt. I.	II.	Ob. III.	Unt. III. a	Unt. III. b	IV.	V.	VI.
Dr. Methner, Director, Ordinarius von Ober I.	Griech. 2 Deutsch 3	Griech. 2 Deutsch 3	Latein 2				Turnen 2		12 2
Dr. Teichmüller, 1. Oberlehrer, Ord. von Unter I.	Latein 8	Latein 8 Griech. 4		Turnen 2	Turnen 2	Turnen 2			20 6
Dr. v. Kozłowski, 2. Oberlehrer.	Mathem. 4 Physik 2	Mathem. 4 Physik 2	Mathem. 4 Physik 1					Poln. a) 3	20
Dr. Müller, 3. Oberlehrer, Ordinarius von IV.	Gesch. 3	Gesch. 3	Poln. 2 Gesch. 3				Latein 10 Poln. 2		23
Dr. Praetorius, 1. ordentl. Lehrer, Ord. von II.			Latein 8 Deutsch 2 Französ. 2	Französ. 2	Gesch. 3	Französ. 2		evangel. Religion 3	22
Polster, 2. ord. Lehrer, Ord. von Unt. IIIb.							Latein. 10 Poln. 2	Griech. 6 Gesch. 3	21
Dr. Matern, 3. ordentl. Lehrer.							Deutsch 2 Mathem. 3 Naturk. 2	Mathem. 3 Deutsch 2	Latein 2 Dtsch a) 3
Roeder, 4. ord. Lehrer, Ordin. von Unt. IIIa.					Griech. 4	Latein 10 Griech. 6			22
Dr. Kubicki, 5. ordentl. Lehrer, Ord. von Ob. III.	Griech. 4 Poln. 2 Französ. 2	Poln. 2 Französ. 2		Latein 10					22
Dr. Martin, 6. ord. Lehrer, Ord. von V.			Griech. 6	Gesch. 3				Latein 10 Dtsch. b) 3	22
Krzyminiewski, technischer Lehrer.							Zeichnen 2	Poln. b) 3 Geogr. 2 Kalligr. 3 Zeichnen 2	Deutsch b) 3 Polnisch a) 3 Kalligr. 3 Zeichnen 2
Probst Olyński, kath. Religionslehrer.	Religion 2 Hebräisch 2	Religion 2 Hebr. 2		Religion 2			Religion 2		Religion 3
Rector Fliess, evang. Religionslehrer.	Religion 2			Religion 2			Religion 2		
Dr. Paczkowski, wissensch. Hilfslehrer, Ord. von VI.				Poln. 2 Mathem. 3 Naturk. 2	Poln. 2 Franz. 2				Latein 8 Geogr. 2
Bonstedt, Cand. prob.				Griech. 2 Deutsch 2	Griech. 6 Deutsch 2 Gesch. 3			Dtsch. a) 3 Französ. 3	21
Schulz, Lehrer der Vorbereitungsklasse.	Turnen 2 in der Vorbereitungsklasse	Turnen 2						Rechnen 3 Turnen 2	Poln. b) 3 Rechnen 4 Turnen 2
Cantor Kopitsch, Gesanglehrer.									10 8 22
								Gesang 2	Gesang 2
									6

a) für Schüler deutscher.

b) für Schüler polnischer Abkunft.

a) dla uczniów niemieckiego,

b) dla uczniów polskiego pochodzenia.

Ordnung

der Feierlichkeiten und der öffentlichen
Prüfung.

Montag am 22. März Vormittags von 11 Uhr ab

Zur Feier des Allerhöchsten Geburtstages:

1. Chor aus der Zauberflöte von Mozart.
2. Declamationen der Schüler:
  - a) aus VII. Schwarzrock: Die Heinzelmännchen, v. A. Kopisch.
  - b) : : v. Trąpczyński: Pies i Pszczoła, przez Krasickiego.
  - c) : : Machatius: Der Bauer und sein Sohn, v. Gellert.
  - d) : VI. Wyrębski: Lowy na niedźwiedzia, przez Mickiewicza.
  - e) : V. Methner: Belle Alliance, v. J. Sturm.
3. Frühlingsmorgen, Lied v. Fr. Abt.
4. Festrede des Oberlehrers Dr. Müller.
5. Declamationen der Schüler:
  - a) aus IV. Kossowski: Śmierć zdrajcy ojczynny, przez A. Góreckiego.
  - b) : Unter III. Iffland: Der blinde König, v. Uhland.
  - c) : Ober III. Kaszliński: Z Maryi Malczewskiego.
6. Motette: Herr unser Herrscher (Psalm 8.)

Dienstag am 23. März Vormittags von 9 Uhr ab

Oeffentliche Prüfung:

Vorbereitungsklasse	ev. Religion
Kl. przygotowawcza	Rechnen
Sexta	Geographie
Quinta	Latein
Quarta	Griechisch
Unter III. B.	Geschichte
Unter III. A.	Griechisch
Ober III.	Latein
Secunda	Mathematik
Prima (Ob. u. Unt.)	Geschichte

Während der Prüfung werden Probeschriften
u. Zeichnungen der Schüler zur Ansicht ausliegen.

Nachmittags von 2 Uhr ab

Schlussfeierlichkeit:

1. Hymne: Erhebet ihr, Thore etc. v. Klauer.
2. Polnische Rede des Abiturienten Seredyński.
3. Lateinische Rede des Primaners Lewandowskii.
4. Entlassung der Abiturienten durch den Director.
5. Die Abendglocken rufen etc. Lied v. Fr. Abt.

Hierauf Vertheilung der Censuren u. Bekannt-
machung der Versetzungen durch die Ordinarien.

Porządek

uroczystości i popisu.

W Poniedziałek 22. Marca z rana od 11 godziny
Na uroczysty obchód urodzin Najjaśniejszego
Pana:

1. Chór z fletu zaczarowanego, przez Mozarta.
2. Deklamacye uczniów:
3. Śpiew: Frühlingsmorgen, przez Fr. Abta.
4. Solenna mowa wyższego nauczyciela Dr. Müllera.
5. Deklamacye uczniów:
6. Moteta: Herr unser Herrscher (Psalm 8.).

W Wtorek 23. Marca z rana od 9 godziny

Popis publiczny:

Methner	Religia
Schulz	Rachunki
Paczkowski	Geografia
Martin	Lacina
Polster	Greckie
Bonstedt	Historya
Roeder	Greckie
Kubicki	Lacina
v. Kozłowski	Matematyka
Müller	Historya.

Podeczas popisu wyłożone będą do przejrzenia
pisma wzorowe i rysunki uczniów.

Po południu od godziny 2iej

Akt szkolny:

1. Hymn: Erhebet u. s. w. przez Klauera.
2. Mowa polska abiturienta Seredyńskiego.
3. Mowa łacińska ucznia kl. I Lewandowskiego.
4. Pożegnanie abiturientów przez dyrektora.
5. Śpiew: Die Abendglocken rufen etc. p. Fr. Abta

Po tym rozdane będą świadectwa i ogłoszone
promocje.

Das neue Schuljahr beginnt Donnerstag den 8. April früh 8 Uhr. Tags vorher am 7 April Vormittags von 9 Uhr ab findet die Prüfung und Aufnahme neuer Schüler in das Gymnasium und die Vorbereitungsklasse statt.

Behufs der Aufnahme ist ein Tauf- (Geburts-) Schein, so wie von Schülern, welche bisher eine andere Schule besucht haben, ein Abgangszeugniss beizubringen.

Auswartige Schüler bedürfen für die Wahl ihres Unterkommens der vorherigen Genehmigung des Directors.

Nowy rok szkolny rozpocznie się w Czwartek dnia 8. Kwietnia z rana o 8 godzinie. Dnia poprzedniego, 7 Kwietnia, z rana o 9 godzinie odbędzie się wpis i przyjęcie nowych uczniów do gimnazjum i do klasy przygotowawczej.

W tym celu powinni złożyć metrykę, tudzież świadectwo szkolne tej szkoły, do której uczęszczali.

Uczniowie zamiejscowi potrzebują do wyboru mieszkania poprzedniego przyzwolenia dyrektora.

Das neue Schuljahr beginnt Donnerstag den 8. April früh 8 Uhr. Tags vorher am 7 April Vormittags von 9 Uhr ab fin und Aufnahme neuer Sch

sium und die Vorbereitungsk

Behufs der Aufnahme ist

Schein, so wie von Schülern,

andere Schule besucht haben,

beizubringen.

Auswärtige Schüler bedi

ihres Unterkommens der vorl

des Directors.

Nowy rok szkolny rozpocznie się w Czwartek dnia 8. Kwietnia z rana o 8 godzinie. Dnia 9. Kwietnia, z rana o 9 godzinie i przyjęcie nowych uczniów do klasy przygotowawczej.

powinni złożyć metrykę, tudzież
Inne tej szkoły, do której ucze-

amiejscowi potrzebują do wyboru
zadniego przyzwolenia dyrektora.

16. 11. 1858. — Einzelne Blätter aus
einem alten Buch sind auf der Rückseite
mit Blei beschrieben. Die Schrift ist
sehr schlecht und schwer zu entziffern.

20. 11. 1858. — Eine Reihe von Blättern
aus einem alten Buch sind auf der Rückseite
mit Blei beschrieben. Die Schrift ist
sehr schlecht und schwer zu entziffern.

16. 11. 1858. — Einzelne Blätter aus
einem alten Buch sind auf der Rückseite
mit Blei beschrieben. Die Schrift ist
sehr schlecht und schwer zu entziffern.

